

Biblioteca Municipală B.P. HASDEU

ODISEEA CASEI MONASTÂRSKI

Vladimir Tarnakin
Zinaida Matei

Biblioteca Municipală B.P. HASDEU

calea ta spre cunoaștere!

Vladimir Tarnakin • Zinaida Matei

ODISEEA CASEI MONASTÂRSKI

Traducere de Ludmila Pânzari

Chișinău
2023

Lucrarea este editată cu suportul financiar al Primăriei Municipiului Chișinău, sub egida Direcției generale cultură și patrimoniu cultural a Consiliului municipal Chișinău.

Aprobat de Consiliul științific-editorial al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”, proces-verbal nr. 1 din 6 ianuarie 2023.

Autori: V. P. Tarnakin, Z. S. Matei

Traducător: Ludmila Pânzari

Coordonator: dr. Mariana Harjevschi

Editor și lector: Ivan Pilchin

Copertă: Valeriu Herța

Tehnoredactare: Ion Vârlan

Responsabilitatea opiniilor exprimate în această lucrare aparține integral autorilor.

DESCRIEREA CIP a CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

Tarnakin, Vladimir.

Odiseea casei Monastârski = Из века в век переходя... : «Одиссея» дома Монастырского / Vladimir Tarnakin, Zinaida Matei ; traducere de Ludmila Pânzari ; coordonator: Mariana Harjevschi ; Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”. – Chișinău : [S. n.], 2023 (Bons Offices). – 65 ; 59 p. : fot., il.

Text paral.: lb. rom., rusă. – Paginație opusă. – Carte-valet. – Referințe bibliogr. în subsol. – Editat cu suportul financiar al Primăriei municipiului Chișinău. – [100] ex.

ISBN 978-9975-3646-5-2.

94(478)(092)=135.1=161.1

T 23

Prezentul studiu este pus la dispoziție prin Licența Atribuire – Necomercial – Distribuie în Condiții Identice 4.0 Internațional (CC BY-NC-SA 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.ro>

© Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”, 2023

CUPRINS

INTRODUCERE.....	5
I.T. MONASTĂRSKI ȘI CASELE LUI	10
ÎNCHIRIEREA CASELOR LUI MONASTĂRSKI DE CĂTRE GUVERNATORUL MILITAR, CANCELARIE ȘI TREZORERIE.....	14
EVALUAREA ȘI DESCRIEREA EDIFICIILOR MONASTĂRSKI.....	16
SEDIUL GUVERNATORULUI ȘI CANCELARIA TRANSFERATE ÎN CASA LUI P.E. MANO	20
ÎNCĂ O PROPRIETATE A LUI I.T. MONASTĂRSKI.....	25
GIMNAZIUL REGIONAL ȘI PENSIONUL ÎNCHIRIAZĂ EDIFICIILE MONASTĂRSKI	27
UNIREA EDIFICIILOR	31
ACHIZIȚIONAREA CASELOR MONASTĂRSKI DE CĂTRE SFÂNTUL SINOD.....	33
CHARLES SEMADENI ÎNCHIRIAZĂ O JUMĂTATE DIN CASĂ	35
HOTELUL „ELVEȚIAN”	37
UN NOU CHIRIAȘ AL HOTELULUI „ELVEȚIAN”.....	38
CHIRIAȘUL HOTELULUI NICOLAI MURACIOV	42
REDENUMIREA HOTELULUI	45
RESTAURAREA ȘI EXTINDEREA CLĂDIRII (sec. XX).....	48
ADDENDĂ	59

INTRODUCERE

Despre casele lui Ivan Monastârski din centrul orașului au scris mulți. Există informații variate în Internet, în articole din presă, în amintirile oamenilor. Există informații și despre hotelul „Elvețian”, numit mai târziu „Suisse”, în care sunt menționate personalitățile cazate în el: marele bas rus Fiodor Șaleapin, scriitorul francez Henri Barbusse, cântărețul italian Enrico Caruso și mulți alții. În

*Casa Monastârski, strada Alexandrovskaiia colț Gogol (1865-1868),
vis-a-vis – Grădina publică. Strada nu este încă pavată,
se observă clopotnița Bisericii luterane*

Imagine din fondurile Muzeului Național
de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău

Gravură de Carlo Bossoli, 1840-1842

Fotografie din fondurile Muzeului Național
de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău

Carte poștală

Fotografie din Internet:
<https://www.etoretro.ru/pic39150.htm>

Porțile Sfinte, clădirile Mitropoliei și Consistoriului

Fotografie din albumul lui P.M. Kondratsky

<http://oldchisinau.com/kishinyov-starye-fotografii/zdaniya>

*Strada Alexandrovskaiia. Se vede clar Catedrala Nașterea Domnului,
Clopotnița și Porțile Sfinte*

Fotografie din albumul lui P.M. Kondratsky

Strada Gubernskaia colț cu strada Aleksandrovskaia (astăzi strada A.S. Pușkin și bulevardul Ștefan cel Mare și Sfânt), în partea stângă – Parcul Catedralei

Fotografie din albumul lui P.M. Kondratsky
<http://oldchisinau.com/kishinyov-starye-fotografii/zdaniya>

diferite perioade, se schimba aspectul arhitectural al acestor imobile și destinația lor.

Noi, Vladimir Pavlovici Tarnakin și Zinaida Sergheevna Matei, ne-am propus să deschidem parantezele, făcând accesibilă, tuturor persoanelor pasionate de trecutul istoric al orașului și al țării, adevărata istorie a caselor lui Monastârski. A venit timpul să punem punctele pe „i”, bazându-ne pe documente de arhivă. Pentru mulți, datele privind construcția acestor clădiri vor fi o revelație.

Casa lui Theodor Krupenski pe strada Kaușanskaia (astăzi strada Columna)

Fotografie din Internet:
<http://oldchisinau.com/kishinyov-starye-fotografii/zdaniya>

Orașul Chișinău, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, se dezvoltă vertiginos: se construiesc multe clădiri frumoase.

Cel de-al treilea centru istoric al orașului, în care se află Catedrala Nașterea Domnului, este, fără îndoială, cel mai atractiv loc din întreg orașul. Catedrala, Clopotnița, Porțile Sfinte reprezintă și centrul credinței ortodoxe. Catedrala este înconjurată de un gard din lemn de stejar vopsit în verde.

Vizavi de Porțile Sfinte, din partea de vest a pieței, se află clădirile Mitropoliei ortodoxe și a Seminarului.

Din părțile de nord și de sud ale pieței se înălțau numai case cu două etaje în stil modern, în care se aflau: sediul guvernatorului militar, birouri regionale și câteva magazine. Pe partea de est, era o clădire imensă, cu două etaje cu mezanin, care, de obicei, adăpostea teatrul și alte instituții publice¹.

¹ Город Кишинев в 1843 году. Журнал Министерства внутренних дел, 1845, январь-март, с. 52-53.

I.T. MONASTÂRSKI ȘI CASELE LUI

Ivan Timofeevici Monastârski s-a născut în 1789, într-o familie de preoți. A primit o bună educație acasă și și-a continuat studiile la Seminarul teologic, după terminarea cu succes a căruia, la vârsta de 18 ani, a fost angajat, în calitate de scribe, la Consiliul spiritual din Balta. După numai două luni de activitate, Ivan Timofeevici a fost avansat, „acordându-i-se titlul de copist”. Pentru o atitudine conștiincioasă față de lucru, în august 1808, el a fost transferat la Consistoriul spiritual din Podolsk, unde, în scurt timp, „a primit titlurile de subgrefier, grefier și asistent al șefului cancelariei”.

În anul 1813, Ivan Timofeevici a încercat să intre în serviciul militar, fiind înscris în Corpul 2 de cadeti din Sankt Petersburg. Dar două săptămâni mai târziu, la 10 martie 1813, a fost concediat din motive de sănătate și cariera sa militară a fost dată uitării. În ciuda problemelor de sănătate, la 12 martie a aceluiași an, Ivan Timofeevici, în calitate de asistent-expeditor, vine la expediția poștală Nemerovo din uezdul Balta cu ocazia izbucnirii în zonă a unei epidemii de ciumă. Fiind conștiincios și sărguincios, el, alături de ceilalți funcționari, a adus o contribuție semnificativă la oprirea rapidă a epidemiei. Evaluând calitățile personale ale lui Monastârski, cancelaria guvernatorului militar din Podolsk A.N. Bahmetiev a solicitat să fie transferat ca expeditor în statele sale, de la 1 mai 1813.

La 22 noiembrie 1816, A.N. Bahmetiev a fost numit namesnic plenipotențiar al Basarabiei, iar Ivan Timofeevici, rămânând angajat al cancelariei sale, s-a mutat cu el la Chișinău. Aici Monastârski a fost anunțat despre aprecierea Majestății Sale Imperiale a

eforturilor sale în oprirea epidemiei de ciumă. Cu ajutorul lui A.N. Bahmetiev, în mai 1817, Ivan Timofeevici a primit următorul grad – secretar gubernial². În august 1818, Majestatea Sa Imperială Alexandru I a vizitat gubernia Podolsk, unde a făcut cunoștință cu rezultatele luptei cu succes contra epidemiei. Pentru munca sa în gubernia menționată, Ivan Timofeevici a fost decorat cu Ordinul Sf. Ana de gradul III³.

În februarie 1820, I. Monastârski a fost transferat din cancelaria guvernatorului la Consistoriul spiritual din Chișinău în post de secretar. În 1824, a primit gradul de secretar cavaler și consilier de clasa a IX-a. În august 1826, la propunerea Preasfințitului Părinte Dimitrie, Arhiepiscopul Chișinăului și Hotinului, Ivan Timofeevici a fost distins, cu milostivire, cu Ordinul Sf. Vladimir de gradul al IV-lea⁴.

În cancelaria Consistoriului spiritual, Ivan Timofeevici și-a întâlnit viitoarea soție, Anastasia Grigorievna, care lucra acolo ca secretară⁵.

La 18 martie 1835, Comitetul de Construcții Chișinău a distribuit un teren viran, în partea marginală a orașului vechi, consilierului de clasa a IX-a Anastasia Grigorievna, pentru construcția unei case din piatră cu două caturi. Ivan Monastârski a construit casa din fonduri proprii și a oferit-o în dar soției sale⁶. Finalizarea construcției a fost atestată de topograful regiunii Basarabia, Bogdan Eitner, secretarul Martânov și contabilul Zavețki⁷. La 13 iunie 1836, a fost eliberat certificatul nr. 274, cu semnătura corespunzătoare și sigiliul oficial, consilierului de clasa a IX-a Anastasia Monastârskaa⁸.

În același an, la 11 iulie 1835, asesorul de colegiu Ivan Timofeevici a obținut încă un teren, lângă parcela soției sale, în

² ANRM, F. 208, inv. 1, d. 59, f. 398.

³ ANRM, F. 205, inv. 1, d. 116, f. 4.

⁴ *Idem*.

⁵ ANRM, F. 208, inv. 1, d. 59, f. 706-707.

⁶ ANRM, F. 37, inv. 5, d. 1645, f. 5.

⁷ ANRM, F. 37, inv. 5, d. 1645, f. 11.

⁸ ANRM, F. 1135, inv. 2, d. 12, f. 19.

partea I-a a orașului Chișinău, pentru construcția unei case cu două caturi. Limita terenului era stabilită între străzile Moskovskaia (astăzi bd. Ștefan cel Mare și Sfânt) – 28 stânjeni și Seminarskaia (astăzi str. Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni) – 15 stânjeni⁹. Lucrările de construcție a casei cu două caturi au fost finalizate de către Ivan Monastârski în septembrie 1836¹⁰.

La 2 septembrie 1836, prin decretul Majestății Sale Imperiale, negustorul de breasla I-a, Gherș Karasik, a depus la Trezoreria Basarabiei un certificat de evaluare sub nr. 3784, eliberat de Tribunalul Civil Regional al Basarabiei consilierului de clasa a IX-a Anastasia Monastârkaia, care confirma că ea deține în proprietate o casă din piatră cu două caturi, cu pivniță din piatră, dependență și anexe. Toate clădirile erau acoperite cu țiglă. Imobilul a fost estimat cu 30 000 de ruble, bunurile mobile – cu 16 800 de ruble. Șase ani mai târziu, aceste structuri au fost evaluate la 24 000 de ruble. Din cele 24 000 de ruble menționate Anastasia Monastârkaia a încredințat 12 000 de ruble lui Gherș Karasik și 12 000 de ruble – negustorului chișinăuian Mendel Perper. I-a acordat lui G. Karasik dreptul deplin „de a folosi garanții în numele său pentru toate plățile către stat și alte, fără excepție, operațiuni de stat și particulare, atât pentru asigurarea contractelor, cât și pentru primirea depozitelor”. G. Karasik a primit, de asemenea, dreptul de acțiune personal sau prin avocații săi. Conform clauzelor acestui certificat, Anastasia Monastârkaia nu trebuia să intre în polemică sau să se opună. Certificatul adevărit prin sigiliul de stat a fost semnat de viceguvernatorul Vasili Prigorovski, consilierul Krzyzanowski și grefierul Cernigovski¹¹.

Pe parcursul anului 1838, negustorul din Odessa, Gherș Karasik, propunea casele sale, situate în sectorul V al orașului Chișinău, pentru găzduirea gimnaziului și internatului din Chișinău. Era gata să vândă clădirile Ministerului Educației Publice cu 180 de

⁹ ANRM, F. 37, inv. 5, d. 2527.

¹⁰ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 978, f. 12.

¹¹ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 978, f. 2-2

mii de ruble, care trebuiau să fie plătite în rate egale, timp de 8 ani¹².

La 11 iunie 1839, comisia, formată din directorul gimnaziului din Chișinău I.A. Nelidov, arhitectul regional O. Gasket și șeful poliției din Chișinău, era însărcinată să descrie în detalii casele lui G. Karasik. Într-una din case era o baie, în care era necesar să se măsoare cu exactitate lungimea și lățimea. Ordinul a fost executat, iar Excelența Sa a primit un raport de evaluare și un act asupra proprietății lui Gherș Karasik.

Conform evaluării finale a caselor, s-a dovedit că acestea costă 175 de mii de ruble și pot găzdui un gimnaziu și un internat. Dar pentru lucrările de reparații în anexe și pentru alte modificări erau necesare 15 mii de ruble. G. Karasik a făcut cunoștință cu raportul de evaluare și cu actul, și a acceptat să i se plătească 175 de mii de ruble cu excluderea din această sumă a 15 mii de ruble necesare pentru lucrările de reparații¹³. În aprilie 1840, cancelaria guvernatorului general al regiunii Basarabia s-a adresat către guvernatorul militar al Basarabiei cu rugămintea de a grăbi achiziționarea caselor negustorului G. Karasik, pentru gimnaziul și internatul din Chișinău¹⁴. Dar Ministerul Educației Publice al okrugului Odessa, adresându-se guvernatorului militar, a raportat că numărul elevilor gimnaziului este în continuă creștere și direcția deja a planificat divizarea celor trei clase inferioare în clase paralele. Aceste clase aveau nevoie de trei camere separate, care nu se regăseau în casele lui Karasik¹⁵.

¹² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2914, f. 4.

¹³ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2914, f. 14-14 inv.

¹⁴ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2914, f. 10.

¹⁵ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2914, f. 13-14.

ÎNCHIRIEREA CASELOR LUI MONASTÂRSKI DE CĂTRE GUVERNATORUL MILITAR, CANCELARIE ȘI TREZORERIE

În noiembrie 1836, I.T. Monastârski a dat în chirie propria casă cu două caturi și cea a soției sale Anastasia, în baza unui contract, pentru sediul guvernatorului militar, cancelarie și trezorerie. Contractul prevedea închirierea imobililor pe o perioadă de 4 ani, adică până la 10 noiembrie 1840, contra unei plăți anuale de 4 mii de ruble în bancnote. Autoritățile regionale și-au asumat obligația să plătească din fondurile trezoreriei, în avans pentru doi ani (4 mii de ruble în bancnote pe an), continuând aceeași schemă de plată în viitor. Împreună cu case au fost închiriate un hambar, un grajd și construcții anexe. Pe perioada prevăzută de contract, I.T. Monastârski era obligat să efectueze lucrări de reparații pe cont propriu: „nivelarea pereților cu tencuială” și văruierea, repararea acoperișului, schimbarea geamurilor și a lăcatelor, repararea pardoselilor, sobelor și curățarea țevilor. Dacă, pe perioada contractului, Ivan Timofeevici considera că este necesar a da în gaj edificiile, să vândă sau să transfere dreptul unui alt proprietar cu păstrarea tuturor condițiilor convenite anterior, era prescris „să nu i se creze obstacole”. După încheierea duratei contractului, edificiile lui Monastârski reveneau în posesia sa deplină, cu excepția cazului în care guvernatorul „pune o condiție specială de prelungire a termenului”¹⁶.

În 1840, pentru 20 de ani de serviciu impecabil, Ivan Timofeevici a primit o diplomă cu nr. 710. Iar în 1842, Majestatea Sa Imperială i-a conferit lui I. Monastârski Ordinul Sf. Stanislav de gradul al II-lea, aducând un omagiu serviciului său zelos. Peste puțin timp, prin decretul Senatului, Ivan Timofeevici a fost promovat în funcția de consilier de clasa a VII-a și trimis la Consistoriul spiritual din Viatka. Dar la Viatka nu a mers și, conform cererii

¹⁶ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 3528, f. 1-3 inv.

din 25 iulie 1846, prin decretul Sfântului Sinod, a fost demis din funcție în departamentul spiritual.

La 12 martie 1841, Ivan Timofeevici a trimis o scrisoare către Consiliul Regional, în care scria că au trecut patru luni de la încheierea contractului, dar soarta ulterioară a caselor sale nu era cunoscută: nu se știe dacă, în continuare, casele lui vor servi ca sediu pentru guvernatorul militar și cancelaria acestuia, dacă va primi finanțare pentru perioada expirată, dacă pentru următoarea perioadă va fi prelungit contractul. Aceste întrebări cereau un „răspuns imediat”¹⁷.

În scrisoarea menționată, el a propus următoarele condiții: să fie efectuată plata pentru 4 luni restante după expirarea valabilității contractului anterior; la încheierea unui nou contract cu el pe 4 ani, să nu plătească anual 4 mii de ruble, dar să se efectueze o plată unică în argint pentru toți anii conform cursului de schimb.

Consiliul regional a stabilit că proprietarul casei, asesor de colegiu Ivan Monastârski, nu a redus prețul inițial, dar a cerut o plată forfetară a sumei pentru patru ani în avans, ceea ce nu era prevăzut în contract. Cancelaria guvernatorului militar al Basarabiei a primit o scrisoare de la Guvernul regional al Basarabiei, în care se vorbea despre închirierea edificiilor asesorului de colegiu Monastârski.

În oraș, la acel moment, nu exista o altă casă convenabilă pentru sediul guvernatorului militar și a cancelariei sale și, prin urmare, s-a decis prelungirea termenului de închiriere a caselor lui Monastârski cu următoarele condiții: încheierea unui nou contract pe patru ani, pe baza celor 4 mii de ruble din perioada anterioară, dar plătite în argint la cursul de schimb, adică 1142 de ruble 85 5/7 cop. pe an; eliberarea lui Monastârski a întregii sume în avans pentru un termen de patru ani; plata sumei pentru 4 luni (în condițiile anterioare) pentru cazare în casa lui după încheierea termenului contractului¹⁸.

¹⁷ ANRM, F. 208, inv. 1, d. 59, f. 398 inv.

¹⁸ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 3528, f. 7-7 inv.

EVALUAREA ȘI DESCRIEREA EDIFICIILOR MONASTÂRSKI

În septembrie 1841, Ivan Monastârski s-a adresat la Duma orașenească din Chișinău cu o cerere de a-i oferi lui și soției sale, Anastasia, obligații garantate pentru edificii, pentru a face reevaluarea lor: „s-a făcut o reparație capitală semnificativă în case”. Și spațiile gospodărești au fost reconstruite. Monastârski și soția sa aveau nevoie de certificate ca garanție pentru toate obligațiile guvernamentale și de consum de alcool pentru furnizările contractuale, cu excepția impozitului pe consum de alcool, pentru o perioadă de 8 ani.

În luna noiembrie a aceluiași an, arhitectorul regional al Basarabiei Osip Gasket și evaluatorii certificați ai orașului Chișinău au evaluat casa lui Ivan Monastârski. Au fost evaluate următoarele clădiri:

1. Casa din piatră cu două caturi, situată la intersecția str. Seminarskaia (astăzi str. Mitropolit G. Bănulescu-Bodoni), cu lungime de 15 stânjeni și un (1) arșin, și str. Moskovskaia (astăzi bd. Ștefan cel Mare și Sfânt), cu 13 stânjeni și un (1) arșin. Casa era acoperită cu fier, înălțimea casei de la fundament până la acoperiș era de 4 stânjeni și un (1) arșin. În casă erau 28 de camere, 40 de uși, 60 de ferestre cu obloane din lemn, 16 sobe. Podeaua era din scânduri, vopsită cu vopsea pe bază de ulei.
2. Dependința cu un nivel din curte, cu lungime de 12 stânjeni și lățime de 4 stânjeni. În ea erau 7 camere, 7 uși, 11 ferestre și 4 sobe.
3. În curte era încă o dependință cu lungime de 12 stânjeni și lățime de 3 stânjeni, în care era o camera, o cămară, o casă pentru echipaj, un grajd, două pivnițe boltite din piatră, fiecare având o lungime de 3 stânjeni și o lățime de 1,5 stânjeni.
4. O latrină cu două caturi cu o lungime de 2 arșini și o lățime de 1,5 stânjeni.

5. O fântână din piatră în curte.

6. Curtea era îngrădită de un gard cu o lungime de 21,5 stânjeni și o înălțime de $1 \frac{1}{3}$ stânjeni cu o poartă din piatră.

Toate bunurile imobile și mobile ale lui I.T. Monastârski au fost estimate la o sumă de 17 900 de ruble în argint¹⁹.

La 30 noiembrie 1841, evaluatorii certificați Șmerel Cuciuc și Gherș Kaușanski, împreună cu arhitectul regional al Basarabiei Osip Gasket, au efectuat inventarierea și evaluarea casei Anastasiei Monastârski. Inventarul prezentat Dumei orășenești din Chișinău includea următoarele obiecte:

1. Casa din piatră cu două caturi, acoperită cu fier, situată lângă casa soțului, consilierul de clasa a VI-a Ivan Monastârski, cu o lungime de 18 stânjeni (cu galerie) și o înălțime de 4,5 stânjeni de la fundament până la acoperiș. În casă erau 20 de camere cu podea din scânduri, 44 de ferestre cu obloane din lambriu, 30 de uși, 14 sobe. Sub două camere erau cămare pentru depozitare; la nivelul doi – un balcon cu zăbrele de fier cu o lungime de 12 arșini și o lățime de 1,5 arșini. La subsol, două beciuri boltite din piatră cu lungime de 6 stânjeni și 1,5 arșini, lățime de 2 stânjeni și înălțime de 2,5 arșini.
2. În curte, o dependință din piatră, acoperită cu țiglă – cu lungimea de 12 stânjeni și un (1) arșin, lățimea de 9 stânjeni, înălțimea de la fundament până la acoperiș de 5 arșini. În ea erau 3 camere: 1 hol, 1 cămară, 6 uși, 12 ferestre, 4 sobe și 2 intrări.
3. În curte era o magazie cu un grajd, acoperit cu țiglă cu lungimea de 7 stânjeni și $\frac{3}{4}$ de arșin, lățimea de 3 stânjeni și 2 arșini, înălțimea de 5 arșini de la fundament până la acoperiș. În grajd era o poartă, 1 ușă, 3 ferestre.
4. În curte mai era o magazie din piatră, acoperită cu țiglă, cu lungimea de 7 stânjeni și 2 arșini, lățimea de 2 stânjeni și 2 arșini.

¹⁹ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 978, f. 12-12 inv. – 13.

5. O fântână din piatră cu adâncimea de 5 stânjeni și lățimea (în diametru) de 2 arșini.

6. Curtea era înconjurată din trei părți de un gard cu o poartă de $35 \frac{1}{4}$ stânjeni în lungime și 3 arșini în înălțime.

Luând în considerație că edificiul este situat într-o locație avantajoasă pentru oraș, „construită pentru secole”, era curată și încăpătoare, evaluatorii au presupus că în cazul închirierii casei ea poate aduce un beneficiu anual de 2983 ruble argint și $33 \frac{1}{3}$ cop. Pentru întreținerea anuală a casei s-ar cheltui o sumă de 66 ruble $66 \frac{1}{3}$ cop. Timp de șase ani casa va aduce un beneficiu net de 17 500 ruble argint. Pământul „sub casă cu curtea și clădirile adiționale” era de 18 stânjeni, lățimea curții era de 25 stânjeni. În total – 450 de stânjeni pătrați.

La începutul anului 1844, Gimnaziul de băieți nr. 1 intenționa să cumpere casa Monastârski. Directorul gimnaziului, Ivan Alexandrovici Nelidov, s-a adresat la Tribunalul civil regional din Basarabia cu solicitarea de eliberare a documentelor referitoare la construcția acestor case, apartenența lor familiei Monastârski, implicarea lor în procese, dispute sau gaj. Pentru eliberarea acestor documente era necesară evaluarea clădirilor. Bazându-se pe afirmațiile evaluatorilor certificați din Comitetul de construcții din Chișinău și Ismail și a arhitecturului regional al Basarabiei, Duma orașenească din Chișinău a permis eliberarea domnului I.T. Monastârski și doamnei A.G. Monastârski a certificatelor pentru prezentarea lor la Tribunalul civil regional din Basarabia „pentru utilizare în caz de gaj și contracte”²⁰.

La 18 martie 1844, lui Ivan Monastârski i-a fost eliberat certificatul nr. 221 pentru casa din piatră, situată la intersecția str. Moskovskaia și str. Seminarskaia²¹.

În acea perioadă, gimnaziul se afla în casa lui G. Karasik, termenul închirierii fiind până la 16 august 1846. De aceea s-a hotărât ca achiziționarea caselor Monastârski să fie amânată.

²⁰ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 978, f. 21-21 inv., 22-22 inv.

²¹ ANRM, F. 1135, inv. 2, d. 12, f. 18.

Asesorul de colegiu Ivan Monastârski și soția sa Anastasia Grigorievna, în ianuarie 1844, s-au adresat Eminenței Sale cu solicitarea de a vinde Seminarului din Chișinău casele din piatră. În afară de case, erau oferite dependențele și clădirile adiționale. Ober-procurorul Sinodului Sfânt, contele Protasov, s-a adresat general-governatorului P.I. Fiodorov cu rugămintea de a solicita de la familia Monastârski planurile detaliate ale caselor, perioada de construcție și documentele de proprietate. În afară de aceste documente, era necesară și evaluarea clădirilor și a pământului, elucidarea legalității construcțiilor, a faptului dacă familia Monastârski nu este în lista persoanelor cărora le este interzisă construcția, dacă nu sunt dificultăți în achiziționarea acestor imobile pentru o instituție de cult²².

Gimnaziul regional și pensionul ocupau casa lui Gherș Karasik, situată în sectorul V al Chișinăului. Dar negustorul Karasik nu înlătura la timp neajunsurile, considerând că cheltuielile pentru toate deteriorările bunurilor trebuie să fie achitate de administrația regională. Aceasta însă era în căutarea unui nou edificiu pentru gimnaziu, deoarece casele lui Karasik au devenit neîncăpătoare pentru toți elevii. Dar existau cauze și mai importante: toamna și iarna, când drumurile deveneau impracticabile, elevii ajungeau cu greu la gimnaziu, iar cheltuielile pentru daunele aduse, deteriorarea și reparația proprietății erau neprofitabile pentru organele administrative.

Oferta familiei Monastârski era oportună: un preț echitabil pentru imobile spațioase din centrul orașului, reparație calitativă, cu multe clădiri de serviciu, care vor fi utile gimnaziului și pensionului²³.

La 15 iulie 1844, pe numele Excelenței Sale, a venit o scrisoare de la guvernatorul militar, în care se spunea: dacă va fi necesar să se facă inspecția casei în vederea achiziționării pentru seminar, „casa asesorului de colegiu Monastârski, în care mă aflu eu și cancelaria mea, poate fi inspectată în orice moment convenabil, eu am rugat

²² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 4465.

²³ ANRM, F. 1862, inv. 25, d. 41.

familia mea să nu să se opună. În ceea ce privește cel de-al doilea imobil, care aparține soției lui Monastârski, după plecarea din el a Visteriei, acesta rămâne liber și nu prezintă niciun obstacol”²⁴.

Ober-procurorul Sinodului guvernamental, contele Protasov, a transmis, la cancelaria guvernatorului general al Basarabiei, documentele și valoarea estimată a imobilelor familiei Monastârski.

Imobilele asesorului de colegiu Monastârski și a soției sale Anastasia au fost estimate, fiecare, cu câte 17 500 de ruble argint, iar împreună – cu 35 000 de ruble argint²⁵.

SEDIUL GUVERNATORULUI ȘI CANCELARIA TRANSFERATE ÎN CASA LUI P.E. MANO

Guvernatorul general a emis un ordin, prin care trebuia să fie identificat un alt local pentru sediul său și al cancelariei. Casa Pulheriei Egorovna Mano, care i-a revenit după testament de la părinții ei, situată pe strada Alexandrovskiaia, corespundea acestor necesități. Guvernatorul general a inspectat personal acest imobil și „l-a găsit bun pentru a se caza”: „Eu personal am văzut casa și consider că în această casă și în dependența anexată la ea poate fi cazată familia mea și cancelaria, după ce [...] vor fi efectuate modificările corespunzătoare”²⁶. Constantin Aleksandrovici Mano, acționând pe bază de împuternicire și cu consimțământul soției sale, a exprimat o mare satisfacție că în casa soției sale va locui guvernatorul militar. El a solicitat semnarea cât mai rapidă a contractului pe aceeași sumă ca acea referitoare la casa lui Monastârski și obținerea mijloacelor pentru a face reparație în casă²⁷.

Conform contractului, trebuia să fie reconstruită în totalitate dependența, pentru că vechea anexă era mică pentru cancelarie. De asemenea, trebuiau reconstruite și unele clădiri de serviciu, care erau într-o stare degradată. Pentru toate lucrările de reparații și construcții era alocată suma de 3 156 de ruble argint și 33 cop.

²⁴ ANRM, F. 1862, inv. 25, d. 41.

²⁵ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 4465.

²⁶ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 4547, f. 6.

²⁷ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 4547, f. 6 inv.

Casa Pulheriei Egorovna Mano (născută Varfolomei)

Fotografie din Internet: oldchisinau.com/kishinyov-starye-fotografii/zdaniya

Lucrările de reparație și „amenajare” în casa Pulheriei Mano erau efectuate de arhitectul orașului Luca Zaușkevici. Se planifica închirierea casei în primăvara anului 1845. C.A. Mano, adresându-se guvernatorului general militar, informa că a primit planul, bugetul și contractul pentru casă de la avocatul său Tarnavțov. Dar se lamenta că practic toate fondurile contractuale au fost consumate de reparație. De aceea se adresa guvernatorului general în privința „eliminării unor obiecte”, „pentru ca cheltuielile să nu fie atât de împovărătoare”²⁸.

Termenul de închiriere a casei trebuia să se înceapă din 10 iunie 1845, dar nu mai târziu de 1 iulie, cu plata a câte 4000 ruble în bancnote anual, ce corespundea sumei de 1 142 ruble argint și 85 cop.

Pe perioada celor patru ani de valabilitate a contractului, toate lucrările de reparație („repararea pereților cu tencuială” și văruierea cel puțin o dată pe an, repararea acoperișurilor clădirilor și a podelelor, întreținerea sobelor și țevilor) erau efectuate din contul

²⁸ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 4547, f. 7.

P.E. Mano. Eliminarea tuturor celorlalte defecțiuni din interiorul clădirilor (schimbarea geamurilor, repararea lăcatelor și alte reparații minore) trebuia să fie efectuată din contul chiriei. În cazul unui incendiu din cauza coșurilor de fum necurățate sau din neglijență, daunele trebuie să fie suportate de persoana vinovată. Dar dacă izbucnește un incendiu din cauza fulgerelor, cutremurului sau a altor cazuri de forță majoră, doamna Mano nu trebuie să suporte cheltuielile, care, în astfel de cazuri, vor fi achitate din contul trezoreriei.

Dacă, pe perioada contractului, doamna Mano va considera necesar să dea în gaj sau să transfere drepturile unui alt chiriaș cu păstrarea tuturor termenilor contractului, să i se permită aceasta. După expirarea termenului de închiriere, casa revine în totalitate în posesia dnei Mano, dacă nu apare o condiție specială pentru următoarea perioadă²⁹. Dar, pe 19 iunie 1845, arhitectul orașului L. Zaușkevici a prezentat un raport guvernatorului general militar P.I. Fiodorov precum că toate lucrările în casa lui Varfolomeu au fost oprite și avocatul Tarnavțov a părăsit orașul.

Conform contractului, doamna Mano a primit în avans suma pentru trei ani și, dacă la 1 iulie lucrările nu vor fi terminate, ea era obligată „să întoarcă banii imediat”³⁰.

La 28 iulie 1845, guvernatorului militar i se raporta că casele doamnei Mano încă nu sunt gata și cereau ordinul lui: „Excelența Voastră, [...] cazarea în casa doamnei Mano ar fi posibil să se amâne pentru o perioadă, sau imediat să se ia măsuri pentru a încasa de la ea banii pentru chirie, primiți în avans pe trei ani”³¹.

Guvernatorul militar a putut să se mute în casa P.E. Mano abia pe 10 octombrie. Totodată, cancelaria a rămas în casa lui Monastârski, deoarece anexa nu era gata. Mutarea a fost programată pentru 30 octombrie³².

²⁹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 4547, f. 10-13 inv.

³⁰ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 4547, f. 20.

³¹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 4547, f. 22 inv.

³² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 4547, f. 30.

Cancelaria guvernatorului militar a raportat directorului școlilor din regiunea Basarabia că casele lui Monastârski erau gata pentru găzduirea gimnaziului regional. Cu toate acestea, familia Monastârski era de acord cu modificările necesare pentru găzduirea gimnaziului. Nu s-a explicat însă, ce anume trebuia de făcut, iar fără aceste informații era imposibil să se înceapă evaluarea caselor pentru chirie. Listă lucrărilor trebuia prezentată arhitectului orașului L. Zaușkevici, care urma să se ocupe de reorganizare³³. Lista modificărilor a fost întocmită la 27 octombrie 1845 și conținea următoarele:

- în casa lui I. Monastârski: în holul de la parter, situat vizavi de grădina publică, în dreapta, de făcut o ușă către camera din colț; de făcut un cadru pentru ușa de trecere dintr-o casă în alta din partea fațadei catului superior; de a transforma fosta spălătorie într-o bucătărie a pensiunii; de a adapta hambarul, cămara și o parte din cameră pentru locuințe; de a lăsa un stand pentru un cal;
- în casa A. Monastârkaia: de a reconstrui fosta cămară astfel: de a transforma o jumătate din ea într-o cameră de zi pentru servitori și paznici, iar cealaltă jumătate – într-o cămară; de a reconstrui hambarul de lângă poartă într-o baie și spălătorie;
- de-a lungul zidului, care desparte cele două curți, la o mică distanță de casă, de a amenaja latrine pentru o pensiune cu două nivele;
- vara viitoare, de a vopsi podelele în toate încăperile ocupate de pensiune, bibliotecă, cabinetul de fizică, apartamentele funcționarilor, cancelarie și sala de consiliu.

De asemenea, directorul școlilor a adăugat că sunt posibile cheltuieli suplimentare pentru modificările ulterioare³⁴.

La 18 decembrie 1845, a fost semnat un contract de închiriere a celor două case ale familiei Monastârski (cu toate încăperile de serviciu și beciuri), între soții Monastârski și Administrația regională din Basarabia, în calitate de local pentru gimnaziul regional

³³ ANRM, F. 1862, inv. 25, d. 41, f. 32.

³⁴ ANRM, F. 1862, inv. 25, d. 41, f. 35-35 inv.

și pensiune. Contractul era încheiat pe 4 ani cu o plată anuală de 8 000 de ruble în bancnote sau 2 285 de ruble argint și 1¼ cop.

Termenul de valabilitate a contractului începea odată cu terminarea chiriei caselor negustorului Karasik, de la 16 august 1846. Dar, reieșind din faptul că gimnaziul se muta înaintea termenului de arendă a caselor negustorului Karasik, plata era efectuată nu din fondurile trezoreriei, ci din contul negustorului Karasik.

Pentru reconstrucția caselor Monastârski era eliberată o jumătate din suma totală de fonduri – 2 285 de ruble argint și 70 cop. Toate lucrările trebuiau să fie începute în primăvara anului viitor (1847) și să fie terminate în luna august. Era stipulat că dacă pe parcursul reparației va apare necesitatea construcțiilor noi, plata va fi efectuată separat, suplimentar la suma contractului. La momentul mutării gimnaziului regional în casele Monastârski, trebuia făcută o listă de inventar, iar la încheierea termenului arendei bunurile trebuiau întoarse conform listelor.

Curățirea coșurilor de fum, a latrinelor, schimbarea geamurilor, reparația lăcatelor, văruirea internă a camerelor trebuia efectuată din contul trezoreriei. Vopsirea podelelor, văruirea pereților și tenchuiala din exterior a caselor trebuia să fie efectuată o dată pe an de stăpânii caselor.

Cu trei zile înainte de încheierea termenului de arendă, gimnaziul era obligat să informeze familia Monastârski despre decizia privind prelunțirea sau anularea contractului. Dacă familia Monastârski va dori, în perioada contractuală, să schimbe chiriașul cu păstrarea tuturor clauzelor contractuale, să i se permită aceasta.

Contractul a fost semnat de consilierul de clasa a VII-a Ivan Monastârski, soția sa Anastasia Monastârskaja și guvernatorul militar interimar Circovici, consilierii Toronciuk, Semighinovskii, Nikitenko și Mikolaevici³⁵.

³⁵ ANRM, F. 1862, inv. 25, d. 41, f. 41-41 inv., 42-42 inv.

ÎNCĂ O PROPRIETATE A LUI I.T. MONASTÂRSKI

Consilierul de clasa a VII-a I.T. Monastârski avea în posesie încă un imobil cu un etaj și jumătate, situat în sectorul I al Chișinăului la intersecția str. Gubernskaia (astăzi str. A. Pușkin) și Kievskaia (astăzi str. 31 August 1989). Această casă renovată recent (reparația s-a terminat la 6 martie 1846) Ivan Timofeevici oferea, de asemenea, gimnaziului regional și pensiunii. Luând în considerare modificările efectuate, el s-a adresat Dumei orașenești din Chișinău cu rugămintea de a elibera un certificat de evaluare pentru această proprietate. Duma orașenească a trimis o petiție la poliția orașului cu o cerere de a informa dacă clădirea Monastârski nu este sub cautiune sau dacă există sancțiuni publice sau private³⁶. Potrivit registrului administrativ al Dumei orașenești din Chișinău, a fost emisă o rezoluție prin care se preciza că edificiul menționat nu se află în gaj, litigii, interdicții, nu are datorii de stat și private³⁷.

Pentru a evalua casa consilierului clasa a VII-a I.T. Monastârski, au fost numiți evaluatorii certificați: Panaiot Tambakopulo, Anastasie Ciuflea și arhitectul orașului L. Zaușkevici³⁸. Potrivit ordinului Comisiei Regionale de Construcții a Basarabiei din 12 aprilie 1846, a fost făcută o descriere și s-a stabilit costul estimativ al casei din piatră cu un etaj și jumătate a lui I. Monastârski.

Casa din piatră cu un etaj și jumătate era acoperită cu țiglă, cu jgheaburi și țevi de scurgere a apei; de-a lungul străzii Gubernskaia avea 9 stânjani $2\frac{1}{4}$ arșini, de-a lungul străzii Kievskaia – 12 stânjani 2 arșini cu o lățime, împreună cu galeria, de 7 stânjani. Casa dispunea de 12 camere, 12 uși de lemn, cu încuioare de cupru și de fier, 19 ferestre duble cu obloane, 6 ferestre simple, 7 cuptoare olandeze. În cinci camere, pardoseala era din lemn pe bușteni, vopsită cu vopsea pe bază de ulei. În alte 7 camere – podeaua era din parchet, pereții și tavanele erau pictate. În curte se află o palisadă din lemn

³⁶ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 1334, f. 4.

³⁷ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 1334, f. 5.

³⁸ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 1334, f. 5.

„fundația căreia era pavată cu plăci”. Pe plăci erau fixate trecerile tevilor casei pentru scurgerea apei într-un singur loc.

În curte se află o dependință din piatră – 11 stânjani și 1 arșin în lungime, 4 stânjani în lățime, cu un acoperiș din țiglă. În interior, era o forjă cu un cuptor olandez și o vatră pe podea din scânduri, montată în mod deosebit. Sub dependință se află o pivniță din piatră cu două secțiuni, lungimea totală a pivniței era de 4½ stânjani, iar lățimea – de 3 stânjani. Toată dependința avea 5 uși și 3 ferestre cu gratii. Lângă anexă se afla o casă de trăsuri și un grajd cu 9 uși, vopsite cu vopsea pe bază de ulei. În curte se află o fântână, o magazie, acoperită cu scânduri, cu o lungime de 10 stânjani. Lângă magazie se afla un ghețar din cărămidă în formă de turn, acoperit cu țiglă, cu o lățime de 2 stânjani și o adâncime de 4 stânjani, cu 2 uși. În curtea casei era un gard de piatră de 13 stânjani lungime și 1½ stânjani înălțime, iar în jurul gardului de piatră este un gard de lemn, cu frumoase porți din lemn pe stâlpi de piatră. Gardul și poarta din lemn erau vopsite cu vopsea pe bază de ulei.

În aceeași curte se afla o casă din cărămidă, acoperită cu șindrilă, lungă de 7½ stânjani și lată de 4 stânjani. Casa avea 8 camere, în care pereții și tavanele erau pictate, 10 uși, 12 ferestre duble cu rame pictate în ulei, 3 sobe olandeze. Toate podelele casei erau din lemn, acoperite cu vopsea pe bază de ulei. Bucătăria era din cărămidă, cu două secțiuni și cu două uși, o sobă de gătit și o vatră. Sub două camere din piatră era o pivniță, boltită din piatră, cu o lungime de 3½ stânjani și o lățime de 2½ stânjani. Bucătăria și două camere aveau lungimea de 8 stânjani și lățimea de 3½ stânjani. Alipit de camere erau un grajd din lemn și două magazii din lemn, acoperite cu scânduri.

I. Monastârski deținea o livadă cu un foișor pe o fundație din piatră și o fântână. Livada era înconjurată de un gard din lemn cu o lungime de 70 de stânjani.

Toate clădirile, grădina și curtea ocupau 1 800 de stânjani pătrați: de-a lungul străzii Kievskaia – 60 de stânjani, de-a lungul

străzii Gubernskaia – 30 de stânjeni. Costul tuturor bunurilor mobile și imobile a fost de 2 580 de ruble argint³⁹.

La evaluarea proprietății lui Monastârski, evaluatorii certificați și arhitectul orașului au presupus că vor fi necesare 30 de ruble pe an pentru întreținerea anuală a clădirilor, iar venitul net pe șase ani ar fi de 2 400 de ruble argint⁴⁰.

Duma Orășenească a eliberat lui I. Monastârski, la 28 mai 1846, certificatul nr. 1509⁴¹, pentru prezentarea la Tribunalul Civil Regional al Basarabiei, cu scopul de a utiliza garanțiile de asigurare a fondurilor pentru cazarea gimnaziului regional și a pensionului în casele sale din centrul orașului.

GIMNAZIUL REGIONAL ȘI PENSIONUL ÎNCHIRIAZĂ EDIFICIILE MONASTÂRSKI

La 10 iulie 1846, consilierul de clasa a VII-a Ivan Timofeevici Monastârski a închiriat gimnaziului și pensionului regionale casele sale, situate în sectorul I a Chișinăului, pe strada Seminaraskaia intersecție cu Aleksandrovskaia. În curtea lui Monastârski se aflau: o casă cu două caturi (cu 26 de camere), o bucătărie, o casă pentru trăsuri, un grajd, cămare cu pivnițe, o fântână și o latrină cu două niveluri. În curtea Anastasiei Monastârkaia se aflau: o casă cu două caturi (cu 22 de camere), o bucătărie, pivnițe, o baie, o anexă cu 3 camere, o fântână, o latrină veche pentru deșeuri alimentare. Conform inventarului, consilierul de clasa a VII-a Ivan Monastârski a predat toate clădirile profesorului gimnaziului, secretarului colegial Odnosumov⁴².

Astfel, gimnaziul regional și pensionul s-au instalat în casele lui Ivan și Anastasia Monastârski.

La 10 mai 1846, Ivan Monastârski a fost demis din funcție de P.I. Fiodorov, guvernatorul general al regiunii Basarabia, deoarece nu a fost inclus în noile state de personal ale cancelariei.

³⁹ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 1334, f. 8-11.

⁴⁰ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 1334, f. 14.

⁴¹ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 1334, f. 11.

⁴² ANRM, F. 1862, inv. 25, d. 41, f. 178-179 inv.

La 11 iulie 1848, conform celui mai înalt ordin al departamentului civil, el a fost repartizat la Ministerul de Interne, iar în 1850 a fost numit în comisia înființată pentru investigarea încălcărilor și abuzului privind colectarea taxelor orașenești pentru Duma orașului Sankt Petersburg. În timpul lucrărilor comisiei, I. Monastârski se afla la Sankt Petersburg, dar pentru a colecta informații despre alimentația populației a călătorit în unele regiuni din gubernia Smolensk. La 1 octombrie 1852, el a prezentat un raport cu privire la acțiunile sale guvernatorului general militar al Sankt-Petersburgului, care a găsit raportul demn de aprobare. În decembrie 1852, Ivan Timofeevici a fost promovat la funcția de consilier de clasa a VI-a în departamentul civil. În martie 1853, el a fost demis din serviciu prin cel mai înalt ordin al departamentului civil, la cerere, iar în luna august a aceluiași an i s-a acordat o pensie de 343 de ruble argint și 5 cop. pe an. La 22 august 1853, consilierului de clasa a VI-a Ivan Monastârski i s-a eliberat un certificat semnat de guvernatorul militar al Sankt Petersburgului: „Pentru avansarea în grad, a fost atestat capabil și demn, iar în perioada în care lucra la Ministerul de Interne nu au fost semnalate cazuri care l-ar priva de dreptul de a primi insigne de distincție pentru serviciul impecabil de cel mai înalt grad”⁴³.

Casele lui Monastârski ofereau centrului orașului un decor arhitectural. Edificiile au găzduit clase de studiu pentru elevi, apartamente pentru angajați și un pension pentru studenții gimnaziului. Toate camerele erau luminoase, spațioase, uscate, însă, cu timpul, a devenit clar că aceste case nu erau potrivite pentru o instituție de învățământ. Sălile de clasă erau separate de dormitoare și erau amplasate în diferite părți ale edificiului, iar unele săli de clasă erau de trecere. În pauze, elevii treceau din clasă în clasă, cu îmbrăcămintea exterioară în mână. Fără supravegherea gardienilor, elevii stricau mobilierul, spărgeau geamurile. După ore, elevii ieșeau într-o curte înghesuită, unde nu era loc pentru jocuri, întrucât cea mai

⁴³ ANRM, F. 208, inv. 1, d. 59, f. 390-390 inv.

mare parte a curții era ocupată de lemne de foc, adunate pentru iarnă.

În 1857, a fost făcută inventarierea și evaluarea bunurilor imobile, aparținând consilierului Ivan Monastârski. Potrivit estimărilor, toate clădirile au adus un venit anual de 1 142 de ruble argint și 80 cop. Costul anual al plății pentru chirie și reparațiile minore s-au ridicat la aproximativ 225 de ruble argint.

Venitul anual net a fost de 917 de ruble argint și 85 cop. Pentru o perioadă de contract de opt ani, venitul net putea ajunge la 7 342 de ruble argint și 80 cop.⁴⁴

Consilierul de clasa a X-a Constantin Botean a fost numit tutor al caselor consilierului Ivan Monastârski și a soției sale Anastasia Monastârkaia, fiind însărcinat de executarea condițiilor contractuale. C. Botean a cerut Direcției școlilor din regiunea Basarabia să anunțe din timp „dacă Direcția dorește să lase pe viitor gimnaziul și internatul în casele Monastârski”, întrucât contractul urma să expire la 16 mai 1859. El a mai anunțat că chiria va crește de la 2 285 de ruble argint și 71½ cop. până la 4 000 de ruble argint. Este evident că, de-a lungul anilor, elevii au adus casele la o stare deplorabilă, încât era nevoie de reparații capitale: „Fără reparații, gimnaziul și pensiunea nu pot fi în niciun caz amplasate în casele Monastârski pentru o altă perioadă”⁴⁵.

Directorul școlilor Piatin, adresându-se guvernatorului militar, a raportat că în Chișinău nu există spații care să satisfacă tuturor condițiilor de adăpostire a unui gimnaziu și a unui internat. Mai era o casă (neterminată) care aparținea negustorului din a 3-a breaslă, Hristofor Ciolac, dar incomoditățile și insuficiența spațiului nu au permis încheierea unui contract cu acesta. În plus, H. Ciolac a cerut 6 000 de ruble argint pe an pentru închirierea casei sale și semnarea unui contract pe cel puțin 10 ani.

Din ordinul guvernatorului militar, arhitectul orașului A.I. Bernardazzi a întocmit un deviz de cheltuieli pentru repararea caselor Monastârski și, în raportul nr. 15 din 12 martie 1859, a

⁴⁴ ANRM, F. 1862, inv. 25, d. 41, f. 67 a.

⁴⁵ ANRM, F. 1862, inv. 25, d. 41, f. 129-129 inv.

înștiințat Direcția școlilor că pentru toate reparațiile sunt absolut necesare 8 489 de ruble argint și 42 cop.

Directorul școlilor Piatin, s-a adresat guvernatorului militar cu o solicitare de a elibera această sumă lui K. Botean din contul plății contractului de arendă. Și a cerut, de asemenea, să i se permită să închirieze casele lui Monastârski pentru amplasarea gimnaziului și a pensionului pentru o perioadă de cinci ani la 4 000 de ruble argint pe an⁴⁶.

În 1860, numărul studenților ajungea la 400 de persoane. Casele lui Monastârski puteau cu greu găzdui un asemenea număr de copii. Nu erau destule locuri în săli, elevii trebuiau să stea pe pervazuri, iar pentru a ajunge în clasă erau nevoiți să traverseze sala de clasă adiacentă. Această situație a obligat autoritățile locale să se ocupe de achiziționarea propriei clădiri. Cea mai potrivită pentru aceste scopuri era moșia negustorului Bogaciov, vândută Direcției de educație pentru 55 de mii de ruble. În 1862, în clădire a izbucnit un incendiu grav. Pentru repararea și reconstrucția clădirii, adaptată nevoilor gimnaziului și internatului, au fost cheltuite 41 975 de ruble.

La 5 martie 1860, a murit soția lui Ivan Monastârski, Anastasia, împreună cu care acesta a trăit mai bine de 25 de ani. Soții nu au avut copii în căsătorie. Casa, care a fost oferită Anastasiei Grigorievna, conform voinței sale spirituale, a devenit proprietatea lui Ivan Monastârski⁴⁷. Chiar și în timpul vieții, Anastasia Monastârkaia și-a exprimat voința: „în caz de moarte, să fie îngropată în cimitirul schitului Răciula, uezdul Orhei”, ceea ce s-a reflectat și în voința ei spirituală. Pentru permisiune, Ivan Timofeevici a apelat la guvernatorul militar, generalul-locotenent Fanton de Verrayon. Permișiunea a fost eliberată, iar călugărița Olga a transportat trupul regretatei Anastasia de la Chișinău la schitul Răciula din uezdul Orhei⁴⁸.

⁴⁶ ANRM, F. 1862, inv. 25, d. 41, f. 130.

⁴⁷ ANRM, F. 37, inv. 5, d. 2572.

⁴⁸ ANRM, F. 208, inv. 1, d. 59, f. 388.

În 1861, la 3 iulie, consilierul de clasa a VI-a Ivan Timofeevici, la vârsta de 71 de ani, s-a căsătorit pentru a doua oară cu Pelagheia Ananievna, în vârstă de 25 de ani, fiica consilierului de clasa a IX-a Anania Gadjo. Nunta în biserica Harlampievskaja a fost ținută de protopopul Nikolai Danilevski. Martori din partea mirelui au fost: consilierul Kaprian Vasilevici Batițki și nobilul Ivan Pavlovici Șabilski; din partea miresei: consilierul clasa a VI-a Ivan Gheorghiiță și consilierul de clasa a IX-a Spiridon Topaz⁴⁹.

UNIREA EDIFICIILOR

După ce gimnaziul și pensionul s-au mutat din casele Monastârski, Ivan Monastârski a făcut schimbări majore: a unit cele două clădiri într-un singur edificiu. El a propus seminarului din Chișinău să achiziționeze această casă pentru nevoile proprii cu toate clădirile: patru clădiri separate din piatră, patru pivnițe, o fântână, o curte de 36 de stânjani lungime și 30 de stânjani lățime. Pentru curte și toate clădirile, a vrut să primească 37 000 de mii de ruble argint, dar nu întreaga sumă odată, ci în trei rate: la încheierea contractului de vânzare – 17 mii de ruble argint, iar în 1866 și 1867 – câte 10 mii de ruble argint pentru fiecare an. Rectorul seminarului, arhimandritul Varlaam, a făcut apel la Tribunalul Civil Regional din Basarabia pentru a solicita de la Ivan Timofeevici prezentarea documentelor, care demonstrează că are dreptul de a vinde această proprietate. S-a adevărit că pe casele lui Monastârski exista o datorie publică, supusă colectării de către Trezoreria Basarabiei.

Sfântul Sinod din 11 (26) noiembrie 1864, printr-o hotărâre, a permis Înaltpreasfințitului Părinte, Arhiepiscopului Antonie al Chișinăului, să achiziționeze în proprietatea Seminarului din Chișinău două case unite între ele, aparținând lui I. Monastârski. Datoria pentru aceste case era de 11 648 de ruble argint și 6½ cop., care trebuia să fie plătită la efectuarea actului de vânzare⁵⁰.

⁴⁹ ANRM, F. 208, inv. 1, d. 59, f. 706-707.

⁵⁰ ANRM, F. 37, inv. 5, d. 1645, f. 1-1inv. – 2.

Ivan Monastârski a întocmit o listă de condiții preliminare de vânzare Seminarului din Chișinău a caselor și tuturor clădirilor. Condițiile includeau următoarele:

1. „Eu subsemnatul, consilierul de clasa a VI-a Ivan, fiul lui Timofei Monastârski, vând pentru stăpânire veșnică și irevocabilă Seminarului Teologic din Chișinău două case din piatră cu două caturi unificate care îmi aparțin, acoperite cu fier, situate în sectorul I al orașului Chișinău. Vând casele cu toate serviciile: dependințe, cămare, bucătării, magazii, pivnițe, fântâni și curte cu 37 000 de mii de ruble argint, în trei tranșe.
2. Există o datorie de stat de 11 000 de ruble pentru casele mele, care ar trebui să fie reținută și transmisă trezoreriei din prima tranșă de 17 000 de mii de ruble a contractului de vânzare. În afară de această datorie nu mai sunt alte datorii.
3. Eu, Monastârski, mă angajez să predau imediat toate casele și clădirile Consiliului seminarului conform inventarului. În cazul în care ceva nu este în numerar sau se află într-o stare deteriorată, mă angajez să repar lucrul deteriorat și să-l aduc la stare corespunzătoare. Totodata, cedez cazanele de baie și tot ce am amenajat din contul meu.
4. Casele mele sunt acum ocupate de chiriași care sunt gata să se mute la cerere. Dacă li se permite să locuiască în continuare în aceste case, atunci chiria va trebui plătită direcției Seminarului, în temeiul noului acord.
5. Dacă, înainte de predarea caselor direcției Seminarului, se produc pagube semnificative, precum un cutremur, un incendiu cauzat de fulger, eu, Monastârski, îmi asum toate cheltuielile pentru pierderi.
6. Aceste condiții trebuie păstrate inviolabile de ambele părți.

La 3 februarie 1865, conform acestor condiții preliminare, a semnat consilierul de clasa a VI-a, Ivan Timofeev, fiul lui Monastârski”⁵¹.

⁵¹ ANRM, F. 37, inv. 5, d. 1645, f. 5-5 inv., 6-6 inv.

Soția consilierului de clasa a VI-a Maria Iașcinskaia, a depus la Tribunalul Civil o cerere de revendicare a datoriei de la I. Monastârski în valoare de 7 600 de ruble argint. Cazul a fost examinat de Judecătoria de okrug Chișinău-Orhei, iar conform protocolului s-a luat decizia de respingere a cererii doamnei M. Iașcinskaia⁵².

Tribunalul Civil a cerut Consiliului de administrație al Seminarului să nu elibereze restul de 20 de mii de ruble lui Monastârski, ci să le trimită la filiala din Basarabia a Băncii de Stat pentru păstrare, până la încheierea cazului privind creanța băneas-că a lui M. Iașcinskaia.

Consiliul de administrație al Seminarului nu a fost de acord cu decizia Tribunalului civil și a cerut să se accepte o altă propunere, și anume: „A elibera lui I. Monastârski zece mii de ruble de la departamentul economic din subordinea Sfântul Sinod”⁵³.

ACHIZIȚIONAREA CASELOR MONASTĂRSKI DE CĂTRE SFÂNTUL SINOD

Până în 1866, Școala teologică a fost inseparabilă de Seminar (a folosit clădirile Seminarului, mijloacele lor economice) și era complet dependentă de Consiliul seminarului. Școala teologică avea propriul colectiv de profesori și propria administrație în persoana supraveghetorului și inspectorului. Odată cu achiziționarea edificiilor lui I. Monastârski, Școala teologică s-a separat de Seminar și a început să-și gestioneze activitatea economică, dar cea administrativă rămânea încă dependentă de seminar.

La 14 mai 1867, potrivit statutului aprobat de Majestatea sa, a fost anulată dependența școlilor teologice de seminar. Superintendentul școlii religioase, L.P. Șpanovski, a decis să ia un împrumut garantat (ca garanție fiind clădirea școlii) și să construiască un local nou pentru școală. Proiectul de împrumut de la Banca Basarabeană-Tauriană includea beneficiile și avantajele școlii religioase: 44 de camere spațioase și luminoase, apartamente

⁵² ANRM, F. 37, inv. 5, d. 1645, f. 10.

⁵³ ANRM, F. 37, inv. 5, d. 1645, f. 40-40 inv.

A doua jumătate a secolului al XIX-lea

Fotografie din colecția privată a lui Dmitrii Lisak

pentru angajați și un cămin, o locație bună în centrul orașului. De fapt, clădirea nu era deteriorată, ba chiar putea fi considerată nouă. A stat doar 37 de ani, iar zidurile sale erau solide. Chiria clădirii școlii ar putea aduce venituri mari și ar putea asigura un împrumut bancar.

Și totuși, această clădire nu era potrivită pentru o instituție de învățământ: dormitoarele erau amplasate în 4 părți ale clădirii, latrinele erau amenajate în curte, iar curtea era mică. În diferite perioade, în casă au fost amplasate pensiunea lui L. Belugova și gimnaziul de băieți, dar nicio instituție de învățământ nu a rămas mult timp în ea, deoarece nu se hotăra să cheltuiască bani pentru reconstrucția ei⁵⁴. Sfântul Sinod a oferit un împrumut în condiții mai favorabile decât Banca Basarabeană-Tauriană: mai întâi, 40 000 de ruble, apoi – alte 30 000 de ruble. Pentru a rambursa un împrumut de 40 000, ar fi necesar să se plătească 3 600 de ruble către administrația economică din cadrul Sfântului Sinod, în termen de 18 ani și 10 luni, iar pentru rambursarea a 30 de mii de ruble – 2 800 de ruble, timp de 17 ani și 8 luni.

⁵⁴ Кишиневские епархиальные ведомости. 15-30 сентября 1873 г., № 18, с. 404-413.

CHARLES SEMADENI ÎNCHIRIAZĂ O JUMĂTATE DIN CASĂ

Din 15 iulie 1874, o jumătate din clădirea școlii a fost închiriată pentru o perioadă de 12 ani (cu o plată anuală de 3 305 ruble în primii doi ani și 3 405 ruble în următorii 10 ani) de cetățeanul elvețian Charles Thomas Iakovlevici Semadeni, care locuia în sectorul I al Chișinăului, pe strada Gostinaia, în Hotelul „Londra”.

Pe parcursul primilor trei ani, Semadeni s-a angajat să efectueze reparațiile necesare la catul inferior și superior, iar pe toată perioada închirierii, pentru a menține imobilul în siguranță, să se ocupe de salubritatea curții, a latrinelor, a sobelor și a conductelor⁵⁵. Pe lângă chirie, Charles Semadeni, din 1876, trebuia să plătească anual un depozit în valoare de o sută de ruble argint la Consiliul de administrație al școlii. Acest angajament de plată în 10 ani s-ar fi ridicat la 1 000 de ruble argint, rămânând pe contul școlii fără a fi returnat chiriașului.

Charles Semadeni avea dreptul să refacă clădirea din interior, dacă era necesar, dar era obligat să furnizeze Consiliului școlar un plan și un deviz de cheltuieli pentru aprobare și autorizație. Ch. Semadeni avea dreptul de a folosi casa la discreție: să locuiască singur, să închirieze camere, să plaseze magazine și instituții care să nu afecteze curățenia și soliditatea clădirii. Era interzisă închirierea casei pentru localuri ce vindeau alcool și ateliere mecanice, în care se lucra cu focul. Fără acordul Consiliului de administrație al școlii, chiriașul în niciun caz nu putea să cedeze drepturile unei alte persoane, eliberându-se de responsabilitate. S-a convenit că dacă în casă se produce un incendiu din vina lui Ch. Semadeni, a servitorilor sau chiriașilor săi, atunci toate daunele provocate de incendiu vor fi acoperite de chiriaș. La sfârșitul perioadei contractuale de închiriere, Charles Semadeni era obligat să înlăture neajunsurile pe cheltuiala sa și să predea totul în stare bună. Consiliul școlii și-a rezervat dreptul de a inspecta casa ori de câte ori ar

⁵⁵ Кишиневские епархиальные ведомости. 1906, № 44.

dori, iar Semadeni nu trebuia să se opună. De asemenea, Consiliul de administrație putea rezilia contractul în mod unilateral, dacă chiriașul nu a achitat la timp chiria și a încălcat clauzele contractului. Taxele atribuite de Dumă și Guvern, precum și asigurarea edificiului contra incendiilor erau achitate de Consiliul școlar⁵⁶.

Pentru viitoarea construcție a clădirii școlii, orașul a alocat un teren viran la intersecția străzilor Reni (azi M. Kogălniceanu) și Seminarskaia (azi Mitropolit G. Bănulescu-Bodoni). În aprilie 1876, s-a pus temelia noii clădiri, iar la 1 septembrie 1877 clădirea a fost construită și sfințită de către Episcopul Pavel⁵⁷.

Școala din Chișinău s-a mutat într-o clădire nouă, iar Consiliul a fost nevoit să predea cealaltă jumătate din localurile școlii din centrul orașului. Șeful Crucii Roșii a cerut permisiunea Sfântului Sinod de a prelua gratuit clădirile școlii pentru găzduirea unui spital. O astfel de permisiune a fost dată, dar numai pentru un an⁵⁸.

⁵⁶ ANRM, F. 1135, inv. 2, d. 12, f. 6.

⁵⁷ Духовно-учебные заведения Кишиневской епархии. Краткий очерк к столетию ее (21.08.1813-1913 гг.). Кишинев: Епархиальная типография, 1913, с. 170-173.

⁵⁸ Кишиневские епархиальные ведомости. 1906, № 44.

HOTELUL „ELVEȚIAN”

În septembrie 1878, în nr. 69 al ziarului *Bessarabskie Gubernskie Vedomosti* a fost publicat un anunț privind licitația de închiriere a casei cu două caturi, aparținând Școlii teologice. În anunț se spune că această casă are 26 de camere, 6 camere în anexe și oferă toate comoditățile pentru amenajarea apartamentelor și a altor instituții, pentru care este importantă localizarea edificiului într-un loc aglomerat. Casa are o curte mare, încăperi de servicii și beciuri, convenabile pentru maturarea vinului⁵⁹.

Cea de-a doua jumătate a clădirilor școlii a fost închiriată de Charles Semadeni, din septembrie 1878 până la 15 iulie 1886, pentru o sumă de 2 000 de ruble⁶⁰.

În aceste clădiri a fost deschis un hotel numit „Elvețian”. Catul superior al clădirii principale era ocupat de 25 de camere de hotel. La parter, trei secțiuni erau ocupate de un restaurant cu bucătărie separată. Vizitatorilor li se oferea o gamă largă de preparate delicioase, băuturi bune: vinuri și spumante pentru toate gusturile.

Unsprezece spații au fost ocupate de o patiserie, o frizerie, un magazin de bijuterii, un magazin de prêt-à-porter, țesături străine și „alte lucruri pentru dame”, precum și companii de asigurări, care asigurau diferite tranzacții comerciale și cauze civile. Restul spațiilor au fost folosite ca apartamente de către unii proprietari de magazine. Hotelul „Elvețian” a devenit cel mai popular loc din oraș, apreciat de înalta societate a orașului.

⁵⁹ Бессарабские губернские ведомости. 6 сентября 1878 г., № 69.

⁶⁰ Кишиневские епархиальные ведомости. 1906, № 44.

Hotel „Elvețian”, a doua jumătate a secolului al XIX-lea

Fotografie din Internet: <http://oldchisinau.com/kishinyov-starye-fotografii/zdaniya>

UN NOU CHIRIAȘ AL HOTELULUI „ELVEȚIAN”

Termenul de închiriere al lui Charles Semadeni a luat sfârșit, iar Hotelul „Elvețian”, în baza unui contract, a fost cedat negustorului chișinăuian Dmitri Isaevici Babiev pe o perioadă de 10 ani: de la 15 iulie 1886 până la 15 iulie 1896. Plata pentru chirie constituia 6 380 de ruble pe an, cu un gaj de 2 000 de ruble. La sfârșitul termenului contractului, gajul se returna, dar dacă în clădire se depistau defecțiuni, Consiliul de administrație al școlii acoperea cu acest gaj costurile lucrărilor de reparații.

Pe perioada contractului, D. Babiev a fost obligat să vopsească acoperișul de fier al clădirii principale la fiecare trei ani, peste un an sau doi să reînnoiască și să vopsească podeaua din întreaga clădire, să aplice tapet nou în încăperi, să înlocuiască cercevelele (cadrul) și ramele ferestrelor, iar în galeria inferioară a clădirii principale să înlocuiască și să vopsească căptușeala tavanului. În toate serviciile și anexele a trebuit să înlocuiască pardoselile deteriorate cu altele noi, să pună un trotuar nou în jurul clădirilor școlii din partea stradei Varfolomeevskaia și să-l protejeze cu o bordură. Toate lucrările planificate atât în clădirea principală, cât

și în anexe, trebuiau efectuate pe cheltuiala chiriașului și nu erau rambursate de către Consiliul de administrație al școlii⁶¹. Dmitri Babiev trebuia să demonteze și peretele de piatră al dependinței, care ieșea în curtea casei lui Granjo, s-o reconstruiască din nou, astfel încât să fie posibilă utilizarea ei ulterioară.

În locul vechii latrine din lemn era necesar să se construiască o nouă latrină din piatră, cu mai multe compartimente și o groapă de piatră. D. Babiev a primit dreptul de a folosi casa la discreția sa: să locuiască personal în ea sau să o închirieze unor persoane de încredere, să folosească veniturile din chirie, dar în niciun caz să nu cedeze contractul unei alte persoane cu renunțarea responsabilității, fără acordul Consiliului de administrație al școlii. Dacă acesta din urmă ar considera că este necesar să inspecteze spațiile închiriate, atunci chiriașul nu trebuia să se opună inspecției. Consiliul de administrație avea dreptul de a rezilia contractul, dacă chiriașul a încălcat clauzele contractului și chiria nu a fost plătită în termenul stabilit⁶².

Negustorul chișinăuian Dmitri Babiev a făcut o reconstrucție capitală a hotelului. În clădirea cu două etaje, a înlocuit complet pardoseala veche cu alta nouă și a vopsit-o cu vopsea pe bază de ulei, a tapetat încăperile, a schimbat ramele vechi ale ferestrelor cu rame noi din materiale de calitate superioară, a reparat scările din piatră și lemn. În exteriorul clădirii, a înlocuit țevile de scurgere, a vopsit acoperișul, a tencuit și a vărut pereții. Toate camerele hotelului au fost mobilate cu mobilier modern, confortabil. La restaurant, au fost aduse echipamente adecvate, produse textile (huse pentru scaune, fețe de masă, perdele), ustensile de bucătărie și multe altele pentru confortul vizitatorilor.

În septembrie 1886, ziarul *Bessarabskie Gubernskie Vedomosti* a publicat un anunț, informând despre renovarea și oferta hotelului: „Se aduce în atenția publicului și a vizitatorilor că Hotelul «Elvețian» a fost renovat de noul său proprietar Babiev. Camerele pentru vizitatori sunt dotate cu mobilier nou cu toate comoditățile

⁶¹ ANRM, F. 1135, inv. 2, d. 12, c. 5.

⁶² *Idem.*

Sfârșitul secolului al XIX-lea. Pe str. Gogol au fost construite case cu două și trei etaje. Vizavi – Parcul Catedralei, se vede o parte din gardul din lemn

Fotografie din Internet: <http://oldchisinau.com/kishinyov-starye-fotografii/zdaniya>

necesare și cu mult confort. Hotelul are un restaurant de primă clasă. Prețurile sunt moderate”⁶³.

În curând, D. Babiev s-a îmbolnăvit și, cu permisiunea Consiliului de administrație al școlii, din 22 mai 1892, a transferat drepturile și obligațiile sale de arendă nobilei Elena Dmitrievna Dobronravova: „Din cauza bolii mele, nu pot îndeplini obligațiile prevăzute în contract [...], și de aceea solicit cu umilință Consiliul școlii să-mi permită să transfer contractul, menționat mai sus, din această dată până la expirarea acestuia, cu toate obligațiile neîndeplinite, drepturile și un gaj în valoare de 2000 de ruble nobilei Elena Dmitrievna Dobronravova”.

Elena Dobronravova și-a dat acordul pentru îndeplinirea obligațiilor din contract și, la 23 mai 1892, a avut loc transferul drepturilor la notarul din Chișinău Viktor Valentinovici Liharev. Negustorul din Chișinău Babiev, cu permisiunea Consiliului de

⁶³ Бессарабские губернские ведомости. 13 сентября 1886 г., № 93.

Administrație al Școlii Teologice din Chișinău, a transferat în proprietate deplină toate drepturile și obligațiile din contract, precum și un gaj în valoare de 2 000 de ruble, nobilei Elena Dobronravova, care a acceptat contractul de la Babiev și s-a angajat să îndeplinească toate punctele cu acuratețe și la timp⁶⁴.

În 1894, Comisia Sanitară a inspectat Hotelul „Elvețian” și curtea sa. În urma verificării, s-au constatat următoarele neajunsuri: bucătăria restaurantului era mică ca spațiu și nu corespundea clasei hotelului, curtea hotelului nu era pavată.

Arhitectul gubernial G. Lozinski a făcut un deviz de cheltuieli pentru reparația capitală a clădirii principale în valoare de 70 168 de ruble și 82 cop., iar pentru construirea încăperilor adiționale în curtea hotelului – 1 667 de ruble și 43 de cop.

Consiliul de administrație al școlii s-a adresat la Congresul de okrug al Clerului cu o cerere de alocare a fondurilor necesare. Congresul de okrug al Clerului a înaintat devizul de cheltuieli la Congresul General Eparhial, care a decis: „Se acceptă alocarea a 1,5% din fondurile Eparhiei, alocate bisericilor conform normei din 1890, care constituia 1 898 de ruble 09 cop., pentru cheltuielile de amenajare a bucătăriei și pavarea curții, în care se află Hotelul „Elvețian”⁶⁵.

Prin rezoluția nr. 14 din 25 august 1895, Congresul General Eparhial a numit o comisie responsabilă de închiriere a edificiului și de repararea acestuia. Comisia era obligată să găsească un chiriaș cu drept de chirie gratuită pe aceeași perioadă, care din cont propriu să facă o reparație capitală a imobilului, iar profitul pe care îl va avea hotelul urma să ramburseze chiriașului suma cheltuită. Însă comisia a decis că condițiile în care chiriașul va folosi gratuit imobilul, recuperând fondurile cheltuite pentru reparații din veniturile hotelului, sunt nefavorabile clerului. Comisia a preferat să ia suma necesară din fondurile bănești ale fabricii de lumânări și să repare hotelul în mod economic. Reparațiile trebuiau făcute în decurs de 6-7 ani, cu atenție, păstrând stilul arhitectural al

⁶⁴ ANRM, F. 1135, inv. 2, d. 12, f., c. 25.

⁶⁵ Кишиневские епархиальные ведомости. 1906.

exteriorului clădirii. În acest răstimp, clerul eparhiei va putea colecta suma necesară și face reparația capitală.

În virtutea acestei hotărâri, Congresul General Eparhial a cerut Consiliului de Administrație al Școlii de Teologie din Chișinău să închirieze locuința fostului chiriaș pentru încă un an. În așa mod E. Dobronravova și-a păstrat calitatea sa de chiriaș până la 15 iulie 1897.

La sfârșitul perioadei de închiriere, a fost programată o licitație, care a fost repetată, dar nu a avut loc niciuna. Comisia s-a adresat la eparhie și a cerut permisiunea autorităților de a arenda clădirile în baza unui acord privat⁶⁶.

CHIRIAȘUL HOTELULUI NICOLAI MURACIOV

Următorul chiriaș al Hotelului „Elvețian” a fost Nicolai Muraciov, un negustor din Chișinău, care a închiriat hotelul pe o perioadă de 10 ani: de la 15 iulie 1897 până la 15 iulie 1907, cu plata pentru primii doi ani de 6 000 de ruble, iar pentru următorii opt ani – de 7 000 de ruble anual. Contractul prevedea realizarea unor lucrări de reparații din contul lui Muraciov: amenajarea a două scări ignifuge până la nivelul 2 (din marmură și din fontă), construcția noilor încăperi de servicii în curte, amenajarea curții cu trotuare pavate. Toate lucrările contractuale au fost finalizate de N. Muraciov până în 1899. În plus, conform devizului executiv, el a efectuat lucrări suplimentare în valoare de 18 947 de ruble și 38 de cop. Adresându-se la Congresul Eparhial cu o cerere de prelungire a contractului de închiriere, în aceleași condiții pentru încă 5 ani, a primit un refuz⁶⁷.

Ziarul *Bessarabskie Gubernskie Vedomosti* a publicat, în noiembrie 1906, un anunț de închiriere a edificiilor în care se afla Hotelul „Elvețian”, magazine și alte unități comerciale. Doritorii erau invitați să depună cereri la Consiliul de administrație al Școlii Teologice din Chișinău, cu o declarație detaliată a condițiilor, până la 1 ianuarie 1907⁶⁸.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ Кишиневские епархиальные ведомости, 1906, № 44.

⁶⁸ Бессарабские губернские ведомости. 11 ноября 1906 г., № 245.

În martie 1907, ziarul *Bessarabskaia Jizni* a publicat un alt anunț de închiriere a caselor. Cei care doreau să participe la licitație trebuiau să depună un gaj în numerar sau în bancnote de stat în valoare de 2 000 de ruble⁶⁹.

Casele rămâneau neînchiriate, și în luna august a aceluiași an *Bessarabskaia Jizni* tipărește încă un anunț: „Se închiriază Hotelul „Elvețian” cu restaurant, situat în cea mai bună parte a orașului, pe bulevardele Aleksandrovskii intersecție Nikolaevskii, recent renovat și bine mobilat, cu toate comoditățile”⁷⁰.

În nr. 203 din septembrie 1920, ziarul *Basarabia* a adus în atenția respectabilului public că după o reparație capitală a camerelor și a mobilierului, a instalării căzilor de baie și a altor comodități, din 4 septembrie, se va redeschide Hotelul „Elvețian”. Prețurile pentru camere sunt obișnuite, hotelul dispune de un restaurant de primă clasă, care oferea micul dejun, prânzul și cina, gustări reci și calde în orice moment al zilei, precum și diverse băuturi străine: spumante, vinuri și vodcă specială. „Bucătăria este sub supravegherea proprietarului restaurantului K. Lisenko. În timpul prânzului și al cinei cântă o orchestră de coarde sub bagheta violonistului N. Budoï”⁷¹.

În 1913, ziarul *Drug* a publicat articolul *Moartea unui avar*, în care se spunea că în Hotelul „Elvețian”, în ultimii 9 ani, locuia un oarecare von Mewes, un bătrân de 60 de ani, foarte înalt și extrem de obez. În această perioadă, el ieșea din cameră de două-trei ori pe an pentru a merge la oficiul poștal și la Banca de Stat. În ultimii 4 ani, își spăla singur hainele în camera sa, se îmbrăca în costume bizare și consuma zilnic o cantitate destul de mare de vodcă. Von Mewes nu se bărbiera niciodată, nu se tunde, nu-și făcea baie, iar camera pe care o ocupa nu a fost aerisită niciodată. Dar, în același timp, își plătea regulat camera, comanda două samovare dimineața și seara, un prânz de 1 rublă 80 cop. per zi, care includea un borș, 2 feluri secunde, o garafă de vodcă și o sticlă de bere, toate livrate în

⁶⁹ Бессарабская жизнь. 14 марта 1907 г.

⁷⁰ Бессарабская жизнь. 26 августа 1907 г., № 194.

⁷¹ Бессарабия. 14 сентября 1920 г., № 203.

Hotel „Elvețian”. Perioada interbelică

Fotografie din Internet: <http://oldchisinau.com/kishinyov-starye-fotografii/zdaniya>

cameră. În toți acești ani, nu i-a dat servitorului niciun ban pentru servicii. Pe 16 martie, servitorii l-au găsit pe locatar nemișcat: a suferit un atac cerebral. Bătrânul a fost transportat la Comunitatea Hârboveț, unde a murit în aceeași seară. Camera de hotel a fost sigilată. Pe 17 martie, executorul judecătoresc și poliția au efectuat un inventar al proprietății lui von Mewes. Toate lucrurile sale, care s-au dovedit a fi foarte puține, erau foarte uzate și practic putrezite. Sub pernă au fost găsite două revolvere ruginite încărcate, alte două zăceau într-o comodă pe o grămadă de bani și cupoane de obligațiuni. Hârtiile s-au dovedit a fi în valoare de peste 130 de mii de ruble în cupoane, care nu au fost tăiate din 1897. Au fost găsite mai multe obiecte din aur și argint și bancnote de credit în valoare de 20 de mii de ruble. Pe lângă aceste fonduri, s-au găsit documente ce adevereau sume mari în bancă și dreptul de proprietate asupra moșiei Scăieni. Autorul își încheie articolul cu următoarea frază: „Dumnezeu să te ierte, muncitor cinstit și «om decent»!”⁷².

⁷² Друг. 20.03 (02.04) 1913 г., № 65.

REDENUMIREA HOTELULUI

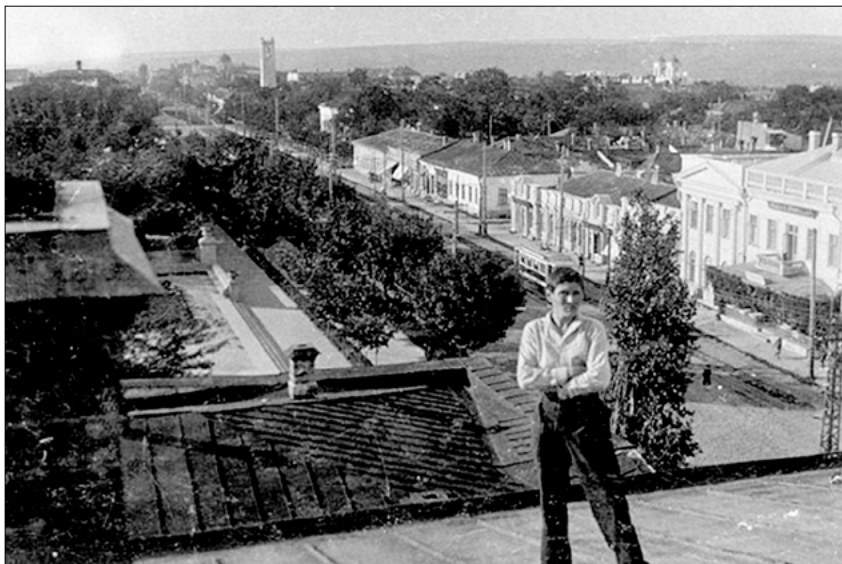
În 1936, cel mai vechi hotel de primă clasă din Chișinău – Hotelul „Elvețian” – a fost redenumit și a devenit cunoscut ca Hotel „Suisse”. Ziarul *Molva* scria despre oferta hotelului: „În centrul orașului, vizavi de bulevard și grădina publică. Confort modern, servitori politicoși, băi fierbinți la orice oră. Camerele pot fi comandate prin telegraf”⁷³.

Hotel „Suisse”, 1936-1938

Fotografie din Internet: <http://chisinau.wikimania.org/ru/photos/25>

⁷³ Молва. 1936 г.

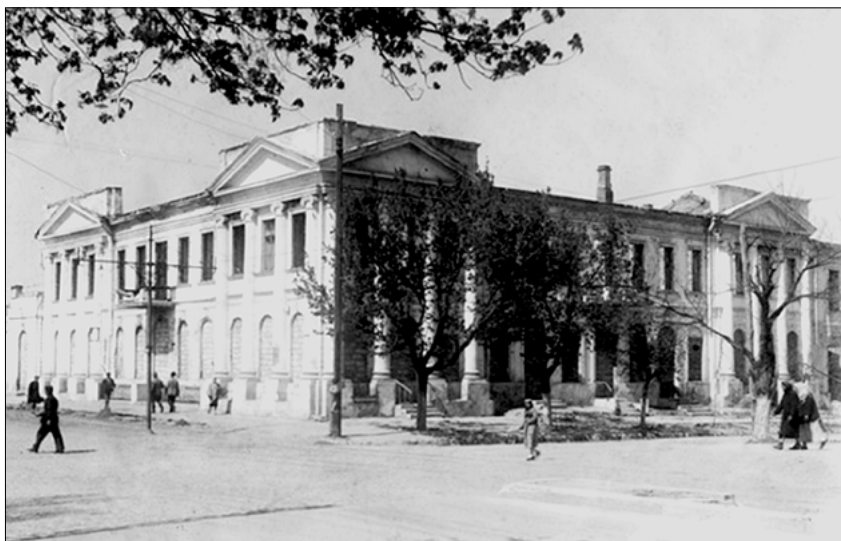
Vedere de pe acoperișul Seminarului de pe actualul bulevard Ștefan cel Mare (de la intersecția cu actuala str. Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni), anii 1930

Fotografie din colecția personală a lui Dmitri Lâsak

Clădirea Hotelului „Suisse”, 1941

Fotografie din Internet: <http://locals.md/2018/istoriya-zdaniya-hasdeu/>

Clădirea Hotelului „Suisse”, 1945

Fotografie din Internet: <http://oldchisinau.com/kishinyov-starye-fotografii/zdaniya>

RESTAURAREA ȘI EXTINDEREA CLĂDIRII (SEC. XX)

După cel de-Al Doilea Război Mondial, Chișinăul se reconstruia. Arhitect-șef al orașului în această perioadă a fost Alexei Victorovici Șciusev, care a contribuit, împreună cu o echipă de specialiști (printre care D.B. Savițki, V.D. Turcianinov, Z.K. Rostkovskaia și alții) la elaborarea planului general de restaurare a orașului.

Arhitectul A. Șciusev cu o deosebită atenție a tratat fiecare clădire și, dacă era posibil, pleda pentru restaurarea și conservarea clădirilor pentru generațiile viitoare.

La 5 octombrie 1947, Alexei Victorovici a prezentat un raport la o întâlnire a membrilor Uniunii Arhitecților la Chișinău, în care încuraja specialiștii (arhitecți, ingineri și economiști) să participe la reconstruirea orașului: „Toți cei care au norocul să participe la restaurarea unui oraș atât de mare ar trebui să aprecieze această activitate ca fiind una cu adevărat minunată. [...] Nu puteți refuza participarea, ar trebui să fiți mândri de ea”⁷⁴.

În procesul de restaurare a centrului istoric al orașului, s-a decis să se păstreze clădirea Hotelului „Suisse”, care, atât din punct de vedere istoric, cât și arhitectural, era o adevărată bijuterie a orașului. Restaurarea a fost condusă de arhitecta Rosalia Spirer, care a propus extinderea clădirii de-a lungul străzii centrale Lenin (azi bd. Ștefan cel Mare și Sfânt) – de la str. Gogol (azi str. Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni) până la str. Varfolomeevskaia (azi

⁷⁴ АФАНАСЬЕВ, К.Н. А.В. ЩУСЕВ. In: Мастера архитектуры. Москва: Стройиздат, 1978, с. 156-157.

Un grup de arhitecți din Chișinău. De la stânga la dreapta: V.P. Mednek, T. Smirnova, I.L. Șmurun, A.V. Șciusev, F.P. Naumov, R.L. Spirer, A.E. Ambarțumian (1947). Rosalia Spirer – la stânga Alexei Șciusev

Fotografie din Internet: <https://www.google.com/search>

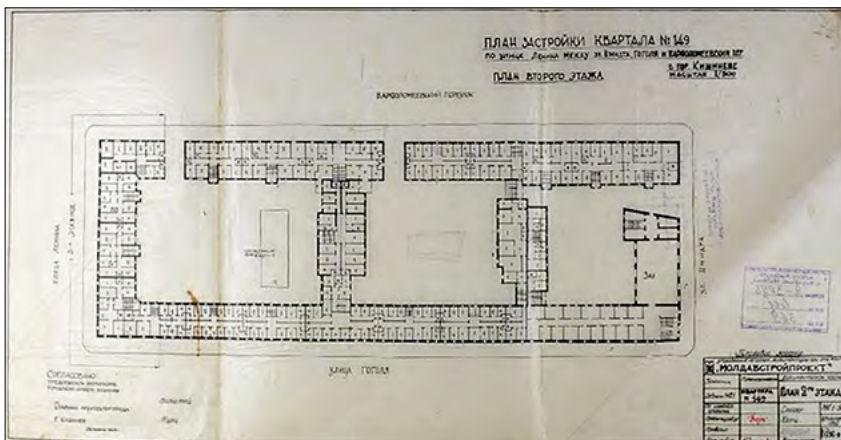
str-la Teatrală) și de-a lungul str. Gogol până la str. Schmidt (azi str. Mitropolit Dosoftei), precum și construirea încă a unui etaj.

În Chișinăul de după război se simțea necesitatea în locuințe, iar încă un etaj ar putea oferi o oportunitate de extindere a fondului de locuințe.

A.V. Șciusev a respectat cerința principală – de a păstra stilul arhitectural al clădirii, dar nu a împărtășit dorința Rosaliei Spirer de a construi cel de-al treilea etaj. Și totuși, cântărind toate argumentele pro și contra, a aprobat extinderea clădirii și construcția etajului trei.

Lucrările de proiectare au demarat în octombrie 1945 și peste o jumătate de an au fost elaborate planurile de reconstruire a clădirii. Iată cronica acestui proces:

- 23 octombrie 1945. Arhitectul R. Kurtz a elaborat planul etajului doi, R. Spirer fiind în funcția de inginer-șef. Etajul doi

Planul 2

NARM, f. 3095, op. 1, casa 369

Fațadă clădirii pe stradă Lenin

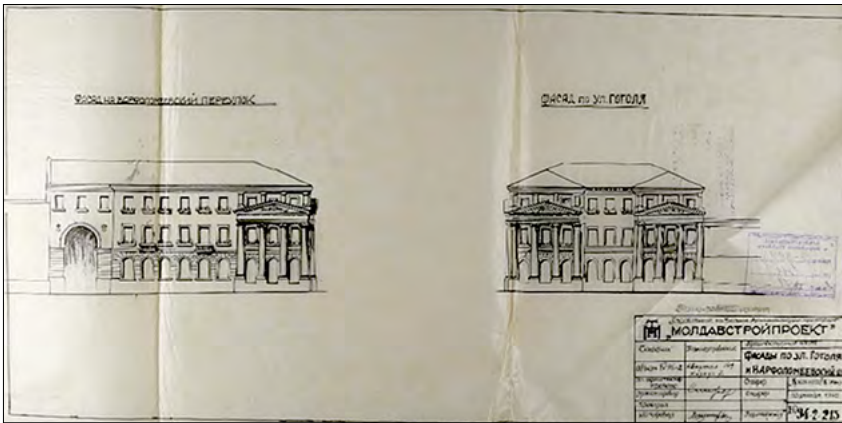
NARM, f. 3095, op. 1, casa 371

a fost proiectat pe perimetrul edificiului. Scările către etajele doi și trei erau planificate în interiorul edificiului⁷⁵.

- 17 decembrie 1945. Arhitectul-șef al proiectului R. Spirer a proiectat fațada clădirii de pe stradă Lenin⁷⁶. Planul prevedea o structură simetrică. Din partea str. Gogol și str-lei Varfolomeevskaia, au fost prevăzute rezalite cu patru coloane

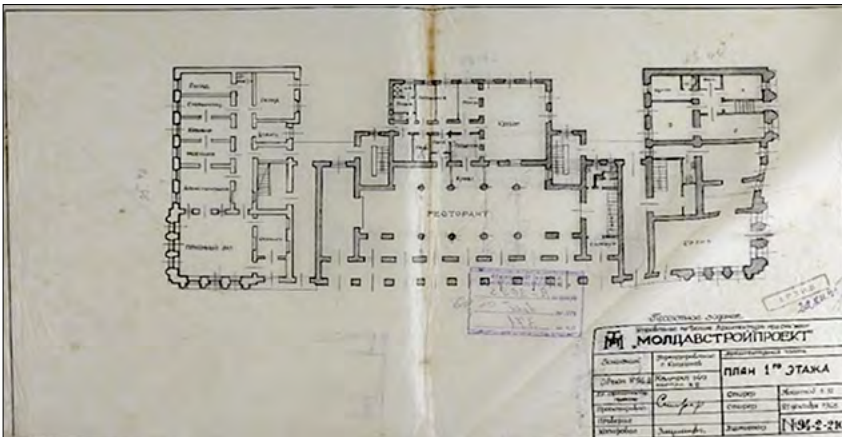
⁷⁵ ANRM, F. 3095, inv. 1, d. 369.

⁷⁶ ANRM, F. 3095, inv. 1, d. 371.

Părți de fațadă din partea străzii Gogol și stradelei Varfolomeevskaia

NARM, f. 3095, op. 1, casa 371

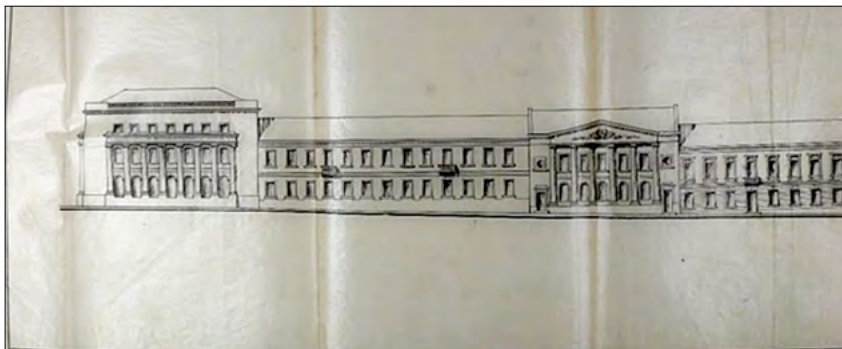

Planul parterului

NARM, f. 3095, op. 1, casa 371

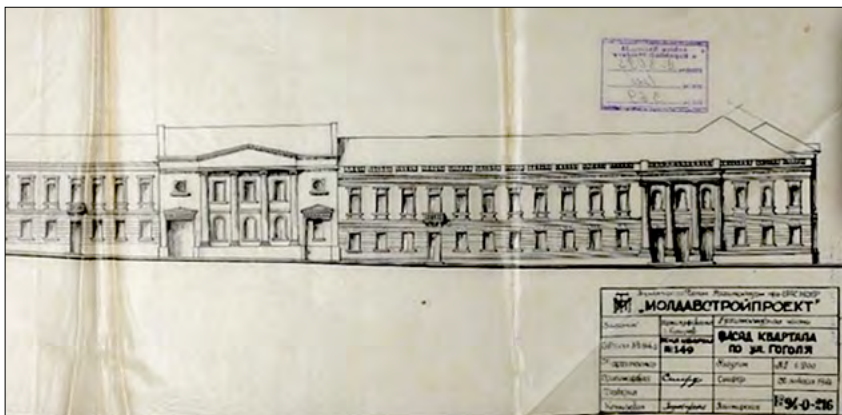
ale ordinului ionic și frontoane. Coloanele legau cele două etaje. În centrul clădirii, la parter, au fost amplasate 9 ferestre sub formă de arcade. La etajele unu și doi erau planificate ferestre dreptunghiulare.

- 18 decembrie 1945. Arhitectul-șef al proiectului R. Spirer a proiectat fațadele din partea străzii Gogol și a stradelei

*Planul clădirii de la strada Gogol până la strada Schmidt
(inceputul)*

NARM, f. 3095, op. 1, d. 369

Planul clădirii de la strada Gogol până la strada Schmidt (continuarea)

NARM, f. 3095, op. 1, d. 369

Varfolomeevskaia⁷⁷. Rezalitele cu patru coloane ionice erau unite cu frontoane.

- 21 decembrie 1945. R. Spirer a elaborat planul parterului⁷⁸.
- 30 ianuarie 1946. Pe parcursul mai multor ani, clădirea a găzduit unul dintre cele mai bune restaurante din oraș. Așadar, în proiectul clădirii extinse a fost prevăzut un res-

⁷⁷ ANRM, F. 3095, inv. 1, d. 371.

⁷⁸ *Idem.*

Partea din față (a doua variantă)

NARM, f. 3095, op. 1, casa 371

taurant și au fost planificate o spălătorie, o sală de preparare, două bucătării, un bufet, depozite, băi, o cameră de sterilizare, un vestibul și un vestiar. Această parte a proiectului a fost elaborată de R. Spirer, arhitect-șef fiind P.N. Ragulin⁷⁹. (Apropo, acesta este tatăl celebrului jucător de hochei sovietic Alexandr Ragulin.) Pe plan se vede clar că etajul al doilea este construit doar deasupra fostelor case ale lui I.T. Monastârski.

- 30 ianuarie 1946. R. Spirer a elaborat cea de-a doua variantă a fațadei clădirii, de-a lungul străzii principale, proiectul fiind semnat de arhitectul-șef P. N. Ragulin⁸⁰. Dacă e să comparăm acest proiect cu cel precedent, vom vedea că cel de-al doilea proiect este unul simplificat: fiecare dintre ferestrele arcuite este despărțită de un perete, apar 3 uși cu frontoane.

Proiectele prezentate de R. Spirer au fost aprobate de A.V. Șciusev. Au început lucrările de construcție. Volumul de lucru era enorm. Pentru început, au fost demontați manual 5 883 metri cubi de zid, 1 260 metri cubi de zid din cărămidă. S-au transportat

⁷⁹ ANRM, F. 3095, inv. 1, d. 369.

⁸⁰ ANRM, F. 3095, inv. 1, d. 371.

Reconstrucția caselor lui Monastârski, 1946

aproximativ 45 de tone de gunoi. După lucrările de demontare a vechii clădiri, în 1946, a fost pusă temelia casei.

Fațada de-a lungul străzii Lenin a suferit, în cele din urmă, modificări. Pentru echilibrarea structurii alungite, s-a hotărât crearea unui resalit sub formă a patru coloane dorice în centrul clădirii. Coloanele au fost instalate până la etajul unu, pe care se afla un balcon sprijinit pe coloane. După restaurarea și extinderea clădirii, la parter, a fost deschis Restaurantul-cantină „Dnestr”, care a funcționat în această clădire până în anul 1950.

La 30 august 1950, prin Decretul Consiliului de Miniștri al RSS Moldovenești nr. 1286 „Cu privire la asigurarea spațiilor pentru Biblioteca centrală orășenească A.A. Jdanov”, Trustul cantinelor și restaurantelor din Ministerul Comerțului al RSSM, în mod gratuit, prin casarea cheltuielilor de capital, a transferat sediul la bilanțul comitetului executiv al Consiliului de Deputați ai Muncitorilor din Chișinău. Comitetul executiv Chișinău a alocat 99 000 de ruble pentru dotarea bibliotecii centrale, inclusiv 68 300 de ruble din

*Clădire restaurată și alungită (arh. R. Spirer).
Partea carosabilă este acoperită cu pavaj*

Fotografie din Internet: <https://chisinauorasulmeu.wordpress.com/category/cultura/page/3/>

*Str. Gogol: o placă memorială cu basorelieful scriitorului francez Henri Barbusse
a fost instalată în 1979*

(sculptor B. Epelbaum-Marcenko, arhitect S. Șoihet)

Fotografie din Internet: <https://locals.md/2018/istoriya-zdaniya-hasdeu/>

*Basorelieful dedicat Mitropolitului
Gavriil Bănulescu-Bodoni*

Fotografie din arhiva personală a Z.S.
Matei, 2021

vânzarea proprietății Restaurantului „Dnestr”⁸¹. Biblioteca era situată la parter, iar etajele unu și doi au fost rezervate pentru apartamente rezidențiale.

Parterul clădirii a fost împărțit în trei părți. Aici se aflau Librăria „Akademkniga”, Biblioteca „A.A. Jdanov” și o farmacie. În anii 1990, Biblioteca „A. Jdanov” a fost redenumită în Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”. În 2011, Librăria „Akademkniga” s-a mutat la o altă adresă. În acest spațiu s-a deschis un oficiu al companiei „Orange”, iar din 2020 – al companiei „Yotta credit”.

* * *

În anul 1979, pe fațada de pe str. Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni (fosta str. Gogol) a clădirii, a fost instalată o placă memorială dedicată scriitorului francez Henri Barbusse, care s-a oprit în Hotelul „Elvețian”, venind la Chișinău pentru a asista la ședințele de judecată a participanților la răscoala din Tatarbuniar, care a avut loc la 15 septembrie 1924. În anii 1990-1992, această placă a fost demontată.

⁸¹ ANRM, F. P-2848, № 22, d. 94.

*Placă memorială în cinstea aflării
lui Fiodor Șaliapin la Chișinău*

Fotografie din arhiva personală a
Z.S. Matei, 2021

În anul 1995, pe fațada de pe strada Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni (fosta str. Gogol) este montată și placa comemorativă în cinstea vizitelor la Chișinău, în iunie 1899 și februarie 1930, a renumitului cântăreț rus Fiodor Șaliapin.

În 2001 a fost instalat basorelieful dedicat Mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni (sculptor Galina și Boris Dubrovin).

Peste ani, clădirea cu o istorie atât de tumultuoasă a intrat în paragină și necesită reparații capitale, ca să redevină o bijuterie a orașului, la fel de frumoasă ca pe vremurile Rosaliei Spirer, a lui Alexei Șciusev și a locuitorilor Chișinăului de după război.

*Anunț pe fațada clădirii
despre disponibilitatea
camerelor ieftine*

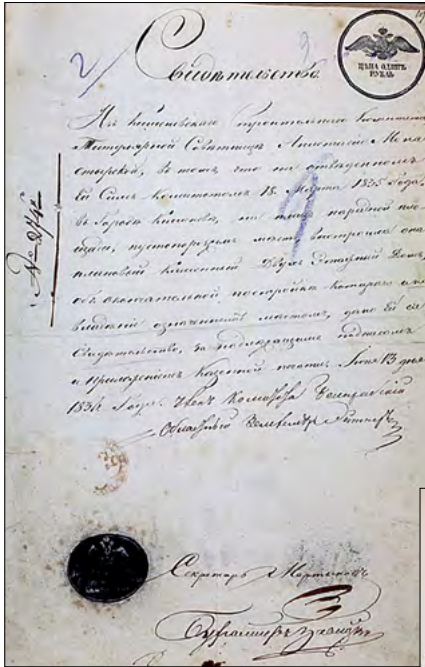
Fotografie din arhiva
personală a Z.S. Matei,
2021

Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” din Chișinău

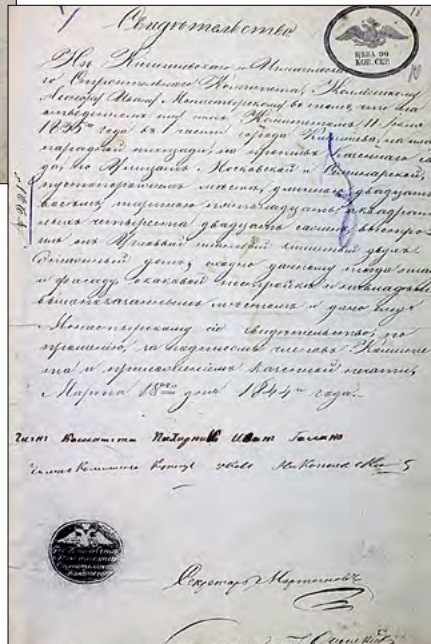
Fotografie din Internet: <http://chisinau.wikimapia.org/ru/photos/1>

ADDENDĂ

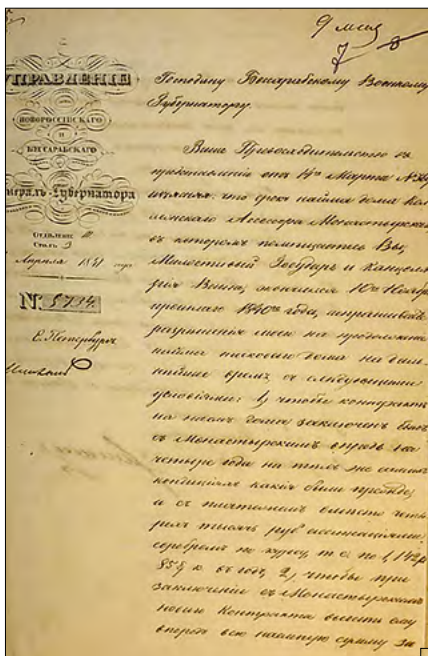
Certificat pentru casa
A.G. Monastârskaja,
eliberat la 13 iunie 1836

ANRM, f. 1135, inv. 2, d. 12, f. 19

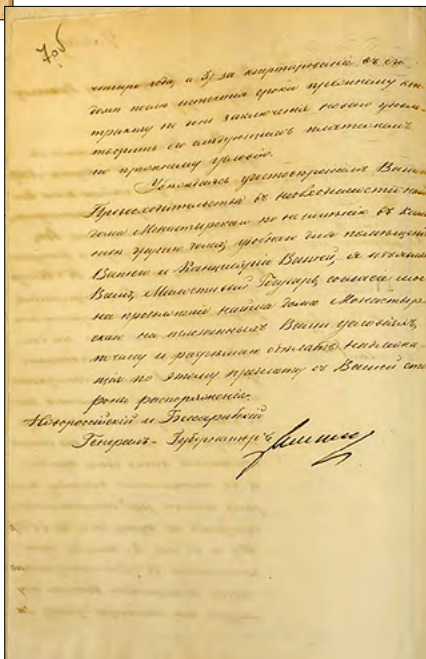
Certificat pentru casa lui
I.T. Monastârski,
eliberat la 18 martie 1844

ANRM, f. 1135, inv. 2, d. 12, f. 19

Scrisoare către guvernatorul militar
despre încheierea, la 10 noiembrie
1840, a contractului de închiriere a
casei lui Monastârski

ANRM, f. 2, inv. 1, d. 3528, f.7

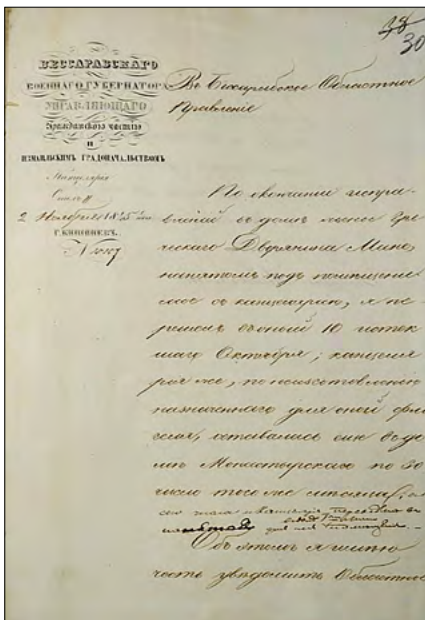
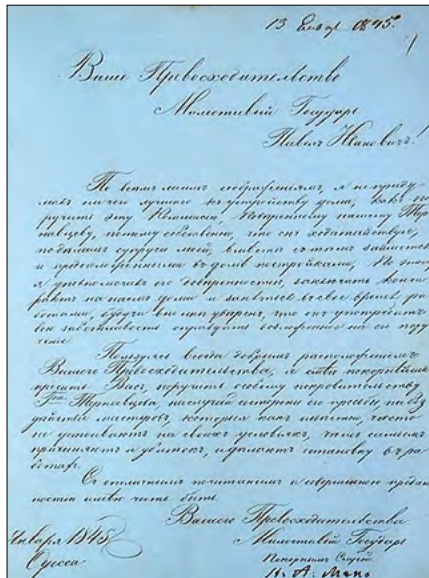

Scrisoare către guvernatorul militar
despre încheierea, la 10 noiembrie
1840, a contractului de închiriere a
casei lui Monastârski

ANRM, f. 2, inv. 1, d. 3528, f.7. verso

Scrisoare de la C.A. Mano către guvernatorul militar P.I. Fedorov despre încheierea contractului de închiriere

ANRM, f. 2, inv. 1, d. 4547, f. 1.

Scrisoare către Guvernul regional al Basarabiei despre mutarea guvernatorului în casa Pulcheriei Egorovna Mano (10 octombrie 1845)

ANRM, f. 2, inv. 1, d. 4547, f. 30

Scrisoare către Guvernul regional
al Basarabiei despre mutarea
gubernatorului în casa Pulcheriei
Egorovna Mano (10 octombrie 1845)
ANRM, f. 2, inv. 1, d. 4547, f. 30. verso

30°

Препровести при означенном
расположении, въ означенное
периодъ. Начинаясь съ
начинающей зрелости са
объясняющей въ оо го
не означенной составляющей
судеб?

Генералъ Мануиловичъ

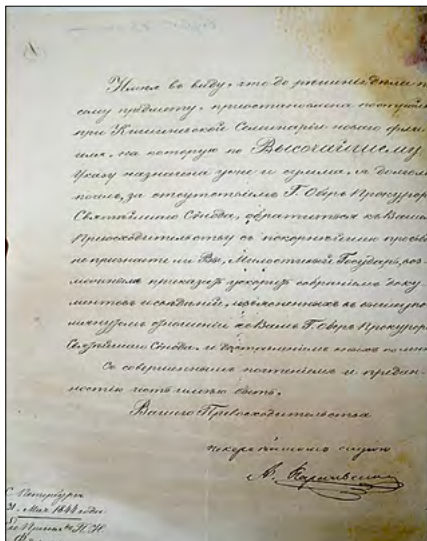
Ваше 17 нбр

Министру Финансов
Павлу Ивановичу

Д. Свѣдѣніе о покупке церковнаго имущества
отъ Василья Принадлежности
отъ Василья Ивановича Мануиловича въ 1845 г. и
заключеніи оной купчей, выданной
подписанымъ отъ Министровъ Финансовъ
и Юстиціи и вѣдомъ о покупкѣ имъ
покупки оной въ Финансовомъ Ведомствѣ
дѣла купчей оной земли, равно поварки
отрѣзкой въ мѣстѣ и оной оной въ
земли, и вѣдомыя оной, выданной
имъ при подписаніи оной оной с покупкой
оной земли въ Дирекцію оной оной
оной.

Scrisoare către guvernatorul militar
de la Sfântul Sinod despre decizia de
a cumpăra casele lui Monastârski
pentru Direcția de Educație Teologică

ANRM, f. 2, inv. 1, d. 4465, f. 8

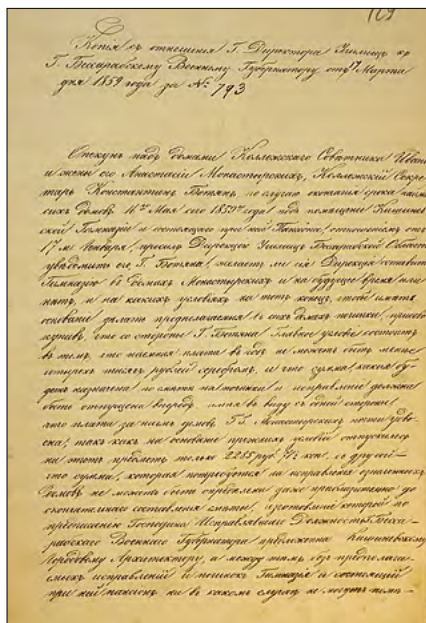

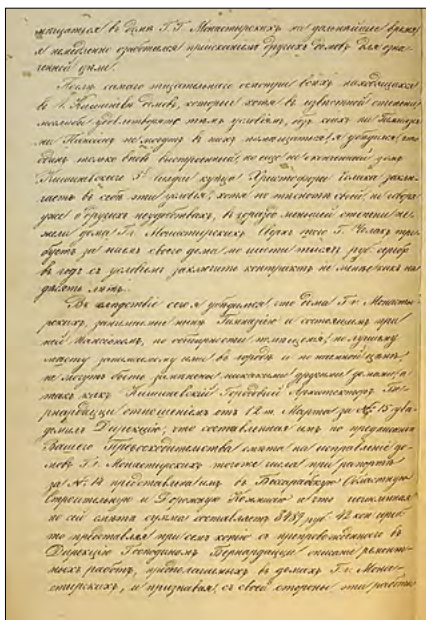
Scrisoare către guvernatorul militar
de la Sfântul Sinod despre decizia de
a cumpăra casele lui Monastârski
pentru Direcția de Educație Teologică

ANRM, f. 2, inv. 1, d. 4465, f. 8. verso

Adresa directorului școlilor către
guvernatorul militar al Basarabiei
privind casele lui Monastârski. Copie

ANRM, f. 1862, inv. 25, d. 41, f. 129

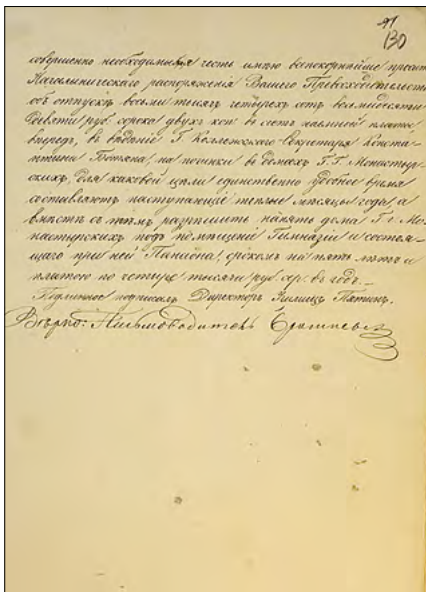

Adresa directorului școlilor către
guvernatorul militar al Basarabiei
privind casele lui Monastârski. Copie

ANRM, f. 1862, inv. 25, d. 41, f. 129.
verso

Adresa directorului școlilor către
guvernatorul militar al Basarabiei
privind casele lui Monastârski. Copie

ANRM, f. 1862, inv. 25, d. 41, f. 130

Permisunea Sfântului Sinod acordată
IPS Antonie de achiziționare în
proprietate a celor două case unite ale
lui I.T. Monastârski

ANRM, f. 37, inv. 5, d. 1645, f. 1

